

ARTHUR MILLER

„VISI MANO SŪNŪS“

Trijų veiksmyų pjesė

Iš anglų kalbos vertė D. Judelevičius

Veikėjai:

Džo Keleris – įmoninkas

Keit Keler – jo žmona

Krisas Keleris – jų sūnus

Eni Diver – jų viešnia

Džordžas Diveris – jos brolis

Daktaras Džimas Boilisas – Kelerių kaimynas ir bičiulis

Sju Beilis – jo žmona

Frenkas Ljubis – Kelerių kaimynas

Lidija Ljubi – Kelerių kaimynė

Bertas – kaimynystėje gyvenęs aštuonerių metų berniukas

Pirmasis veiksmas

Kiemas už Kelerių namo vieno Amerikos miesto pakraštyje.

Mūsų laikų rugpjūtis.

Iš dešinės ir iš kairės sceną juosia aukštos tankiai susodintos tuopos, kurios teikia kiemui lyg ir vienumos atmosferą. Scenos gilumoje – užpakalinė namo siena ir atvira veranda be stogo; ji per kokia porą metrų išsikišusi į kiemo pusę. Pastatas dviejų aukštų, ir jame septyni kambariai. Po pirmojo pasaulinio karo, kai namas buvo pastatytas, jis turėjo kainuoti apie penkiolika tūkstančių dolerių. Dabar jis gražiai nudažytas, atrodo jaukus ir tvarkingas. Kiemo plotas padengtas žalia velėna, kur ne kur matyti jau peržydėję ar nuvytę augalai. Į dešinę nuo namo prasideda asfaltuotas kelias mašinoms, toliau jis dingsta tarp tuopų priešakinėje scenos dalyje. Kairiajame scenos šone, priekyje, stūkso nulūžusios lieknos obels kamienas, kurio aukštis daugiau metro; medžio viršūnė su visomis šakomis, dar tebeapkibusi obuoliais, guli greta.

Avanscenoje iš dešinės – nedidelė kriauklės pavidalo altana, apipinta žalumynais. Prie atsikišusio jos stogo pakabintas įmantrus žibintas. Altanoje kaip pakliuvo sustatyti sodiniai krėslai ir stalas. Prie verandos laiptelių ant žemės stove šiukšlių kibiras ir kiek atokiau – vielinė krosnelė lapams deginti.

*Ankstyvas sekmadienio rytas. **Džo Keleris** sėdi saulės atokaitoje skaito skelbimus sekmadienio laikraštyje. Lukusieji laikraščio lapai tvarkingai sudėti šalia jo ant žemės. **Keleris** jau baigia šeštąją savo amžiaus dešimtį. Tai rambus gruboko sudėjimo ir riboto dvasinio akiračio žmogus. Daug metų jis jau biznierių, bet vis dar galima pastebėti, kad kitados yra dirbęs prie mašinų arba prižiūrėjęs tuos, kurie dirba. Skaito kalbą ir klausosi jis taip įsitempęs bei susikaupęs, kaip tai aro menko išsilavinimo žmogus – žmogus, kuriam tebekelia nuostabą daugelisvisiems žinomų dalykų ir kuris sunkiai protauja, remdamasis praktiška patirtimi ir valstietišku sveiku protu. Jis visada smagiai jaučiasi vyrų kompanijoje.*

Daktaras Džimas Beilisas turi bemaž keturiasdešimt metų. Tai santūrus, ironiškai nusiteikęs žmogus. Jis mėgsta pašnekėti, tačiau netgi jo švelų jumorą lydi kažkoks liūdesio šešėlis.

Kai pakyla uždanga, **Džimą** matome stovint kairiojoje scenos pusėje: jis žvelgia į nulūžusį medį. Paskui iškrato į obels kamieną savo pypkę, prapučia ją, pasirausia kišenėse, po to kalba...

Džimas. Kur jūsų tabakas?

Keleris. Rodos palikau ant stalo.

(Džimas lėtai įeina į altaną, suranda ant stalo tabokmaišį ir atsisėdęs ant suolo kemšasi pypkę.)

Keleris. Šiąnakt bus lietaus.

Džimas. Taip rašo laikraštis?

Keleris. Aha, štai šičia.

Džimas. Tada jau tikrai lietaus nebus.

*(Iš dešinės, pro siaurą tuopų tarpą, eina **Frenkas Ljubis**. Frenkas trisdešimt dvejų metų, bet jau praplikęs. Tai malonus, tačiau užsispyręs žmogus, nelabai pasitikįs savimi; jis darosi irzlus, jeigu jam bandoma prieštarauti; bet paprastai stengiasi, kad viskas pasibaigtų ramiai, taikigai ir neardyto gerų kaimynystės santykių. Įeina jis neskubėdamas, lyg tarp kitko; šitaip vaikšto žmogus, kuris neturi ką veikti. Altanoje sėdinčio Džimo nepastebi. O tas, išgirdęs Frenką, nejaučia reikalo pakelti akių.)*

Frenkas. Ehe-e-ei!

Keleris. Sveikas, Frenkai. Ką beveikiam?

Frenkas. Nieko. Slampinėju po pusryčių, prasivaikštau. *(žiūri į dangų)* Na ir giera, ką? Nė debesėlio.

Keleris. Taigi, gražu.

Frenkas. Kad taip kiekvienas sekmadienis šitoks būtų.

Keleris. *(rodydamas į šalia gulinčius laikraščio lapus)* Laikraščio nenorite?

Frenkas. Kurių galų. Ten tik blogos naujienos. Apie kokią bėdą rašo šiandien?

Keleris. Nežinau, paskutinių žinių jau nebeskaitau. Va skelbimų skyrius – tas daug įdomesnis.

Frenkas. O ką, gal ketinate šį tą pirkti?

Keleris. Ne, man šiaip įdomu. Žinote – pamatai, ko žmonės ieško. Va, štai vienam vyrui prireikė dviejų Njufaundlando šunų. Na sakykite, kam reikalingi jam du Njufaundlando šunys?

Frenkas. Juokinga.

Keleris. O čia štai kitas. Ieško senų žodynų. Brangiai mokėti žada. Na sakykite, ką gi veiks žmogus su senu žodynu?

Frenkas. O kodėl gi ne? Gal jis knygas renka.

Keleris. Tai ką, jūs manote, kad jis iš to galės pasipelnėti?

Frenkas. Aišku, galės. Tokių yra ir daugiau.

Keleris. *(purtydamas galvą)* Iš ko tik žmonės dabar nepasipelno! Mano laikais žmogus būdavo arba advokatas, arba daktaras, arba įmonėje dirbdavo. O dabar...

Frenkas. Štai aš kitados ruošiausi būti girininkas.

Keleris. Na, čia jūsų reikalas. Mano laikais nieko panašaus nebuvo. *(permeta akimis*

puslapį ir brūkšteli per jį ranka) Pasižiūri į tokį puslapį ir matai, koks esi neišmanėlis.
(vėl žiūrėdamas į laikraštį, tyliai, su nuostaba) Tai bent!

Fenkas. *(pastebėjęs medį)* Ei, kas gi jūsų medžiui nutiko?

Keleris. Baisus dalykas, ar ne tiesa? Matyt, nakčia nuskėlė vėjas. Girdėjote, koks vėjas buvo?

Fenkas. Taip, ir mano sode viskas suversta. *(prieina prie medžio)* Kaip gaila!
(pasisuka į Kelerį) Ką pasakys Keit?

Keleris. Jie visi dar miega. Nežinau, ką ji pasakys pamačiusi.

Fenkas. *(kiek apstulbęs)* Žinote, tai labai keista.

Keleris. Kas?

Fenkas. Laris gimė gimė rugpūčio mėnesį. Jam dabar būtų sukakę dvidešimt septyneri metai. Ir žiūrėkite – lūžo jo medis.

Keleris. *(sujaudintas)* Nuostabu, kad jūs prisimenate jo gimimo dieną, Frenkai. Labai gražu iš jūsų pusės.

Fenkas. Bet juk aš sudarinėjau jo horoskopą.

Keleris. Kaip jūs galite sudaryti jo horoskopą? Juk horoskopas nemato, kas dar turės įvykti. Teisybė?

Fenkas. Matote, dalykas štai koks. Jūs gavote pranešimą, kad lapkričio dvidešimt penktąją Laris dingo be žinios. Taip?

Keleris. Na ir kas?

Frenkas. Vadinasi, mes darome išvadą, kad jai jis buvo užmuštas, tai lapkričio dvidešimt penktą dieną. Na, ir Keit nori...

Keleris. Aha, tai Keit prašė, kad jūs sudarytumėt horoskopą?

Frenkas. Taip. Ji nori žinoti, ar lapkričio dvidešimt penktoji buvo Lariui palanki diena.

Keleris. Kaip tai – “palanki diena”?

Frenkas. Palanki diena – tai laiminga diena, kurią žmogui rodo žvaigždės. Kitaip sakant, žmogus negali numirti, jei pagal žvaigždės diena jam yra palanki.

Keleris. O Lariui tai buvo palanki diena? Lapkričio dvidešimt penktoji?

Frenkas. Šitą dalyką aš ir bandau išsiaiškinti. Tik reikia laiko, suprantate, yra taip. Jei lapkričio dvidešimt penktoji buvo jam palanki diena, tai visiškai gali būti, kad jis gyvas, nes... Aš noriu pasakyti, kad taip gali būti. *(pastebi Džimą; tas žiūri į jį kaip į beprotį. Sutrikęs šypteli) O aš jūsų ir nepastebėjau.*

Keleris. *(Džimui)* Ar jis protingai kalba?

Džimas. Protingai? Žinoma. Jam tik galvoj negerai, o šiaip viskas tvarkoj.

Frenkas. *(suirzęs)* Jūsų nelaimė, kad jūs niekuo netikite.

Džimas. O jūsų nelaimė, kad jūs viskuo tikite. Mano berniūkščio šįryt nematėte?

Frenkas. Ne.

Keleris. Galite įsivaizduoti? Pasigriebęs tėvo termometrą, jis kažkur išbildėjo. Ištraukė tiesiai iš lagaminėlio.

Džimas. *(stodamasis)* Na ir kvaršatis. Kai tik manasis pamato mergaitę, tučtuojau išigeidžia matuoti jai temperatūrą. *(eina prie kelio, žiūri scenos gilumon, į gatvės pusę)*

Frenkas. Berniokas bus daktaras. Ne pėsčias.

Džimas. Per mano lavoną! Nors lavonas – nebloga pradžia gydytojo darbui.

Frenkas. O ką? Visai garbingas darbas.

Džimas. *(pasižiūrėjęs į jį nuvargusiu žvilgsniu)* Frenkai, kada jūs atstosite su tais savo pamokymais?)

(Keleris juokiasi)

Frenkas. O ką? Prieš porą savaičių mačiau filmą, kuris man priminė jus. Ten rodė daktarą...

Keleris. Don Amečė?

Frenkas. Taip, tur būt, kad šitas. Ir jis darbavosi savo rūsy, kažką ten išradinėjo. V air jums reikėtų taip daryti. Galėtumėt padėti žmonijai, o ne...

Džimas. Mielu noru padėčiau žmonijai, jei man mokėtų tiek, kiek moka broliai Vorneriai savo kino žvaigždėms.

Keleris. *(bado jį pirštu, juokiasi)* Gerai pasakyta, Džimai.

Džimas. *(žiūrėdamas į namą)* Na, o kur jūsų gražuolė? Girdėjau, kad čia turėjo atvažiuoti viena tokia mergina.

Frenkas. *(susijaudinęs)* Kas? Nejaugi atvyko Eni?

Keleris. Atvyko. Ir dabar viršuj miega. Mes ją sutikome stoty pirmą valandą nakties. Nuostabus dalykas. Išvažiavo iš čia mergaičiukė, vaikas ir tiek. Metai kiti praėjo – ir

Štai ji jau moteris kaip reikiant. Vos begali ją atpažinti. O juk po šitą kiemą lakstė, kai dar buvo visiškai pipiras. Jūsų name, Džimai, gyveno labai laiminga šeima.

Džimas. Būtų malonu su jūsų viešnia susipažinti. Mūsų kvartalui verkiant reikia gražios merginos. O tai, po kelmais, neliko nė vienos moteriškės akims paganyti...

(iš kairės įeina Sju Beilis, Džimo žmona. Jai greit sueis keturiasdešimt metų. Aiškiai per stora moteris – ir tuo baisiai susirūpinusi. Pamatęs ją, ironiškai priduria)...
Žinoma, išskyrus mano žmoną.

Sju. *(tuo pačiu tonu)* Misis Adams prie telefono, ar girdi, šunyti?

Džimas. *(Keleriui)* Matote, taip ir eina gyvenimas diena dienon. *(priėjęs prie žmonos)* Meile mano, saule mano...

Sju. Ko čia dabar šnopuoji? *(rodydama į kairę, kur yra jų namas)* Ir kad man nedrįstum jai kokių švelnybių. Aš ir per telefoną užuodžiu, kai ji prisikvėpinusi.

Džimas. O kas jai vėl yra?

Sju. Nežinau, brangusis. Kalba ji taip, lyg raitytųsi iš skausmo – jeigu tik neprisikimšusi pilną burną saldainių.

Džimas. Tai kodėl nepasakei, kad ji gultų į lovą, ir baigtas kriukis.

Sju. Jai maloniau, kai tu jai liepi gulti į lovą. O kada žadi aplankyti misterį Habardą?

Džimas. Mieloji mano, misteris Habardas joks ligonis. Ir aš galiu susirasti geresnio darbo, negu sdėti tenai ir laikyti jo ranką.

Sju. Man rodos, kad už dešimt dolerių galėtum palaikyti jo ranką.

Džimas. *(Keleriui)* Jeigu jūsų sūnus nusiteikęs žaisti golfą, tai pasakykite, kad aš pasiruošęs. *(Eidamas į kairę)* Arba jeigu jis susimanytų leistis į kelionę aplink pasaulį kokiai trisdešimčiai metų, tai aš irgi sutinku prisidėti. *(išeina)*

Keleris. Ko jūs jį ūdijate? Jis gi daktaras. Tai kas čia tokio, jei moterys jam skambina telefonu?

Sju. O aš juk nieko nepasakiau – tik tiek, kad misis Adams prie telefono. Ar galiu pas jus prisiskinti petražolių?

Keleris. Žinoma. *(Sju eina į kairę prie dėžės ir skinasi petražolių)*
Jūs per ilgai buvote slaugė, Sjuzi. Jūs per daug... per daug šiurkšti.

Sju. *(juokdamasi, rodo į jį pirštu)* Ir kas man tatai prikiša – jūs!?

*(Iš dešinės įeina **Lidija Ljubi**. Tai sveika, nuolat juoku pratrūkstanti moteris;
dvidešimt septynerių metų amžiaus)*

Lidija. Frenkai, skrebučių džiovintuvas... *(pastebėjusi kitus)* Sveiki.

Keleris. Sveika!

Lidija. *(Frenkui)* Skrebučių džiovintuvas vėl sugedo .

Frenkas. O tu junk drąsiai, aš jį ką tik pataisiu.

Lidija. *(geraširdiškai), bet įsakmiai)* Prašau, brangusis, padaryk viską taip, kaip buvo anksčiau.

Frenkas. Nesuprantu, kodėl tu vis dar neišmokai elgtis su tokiu paprastu daiktu, kaip skrebučių džiovintuvas! *(išeina pro dešinę)*

Sju. *(juokdamasi)* Tai bent Edisonas!

Lidija. *(tarytum atsiprašydama)* Jis juk iš tiesų turi puikias rankas. *(Pamačiusi nulaužtąobelį)* Ak, tai čia vėjas jūsų medį sulamdė?

Keleris. Taigi, šianakt.

Lidija. Ak, kaip gaila. Eni jau atvažiavo?

Keleris. Ji netrukus nulips žemyn. Palaukite, Sju, mes jus supažindinsim: pašėlusiai daili mergina.

Sju. Geriau aš būčiau vyras. Mane visada supažindina su gražiomis moterimis. *(Keleriui)* Pasakykite, tegul ji vėliau ir pas mus užeina. Manau, kad jai bus įdomu pažiūrėti, kaip dabar atrodo jos namai. Ir dėkoju. *(Išėina pro kairę)*

Lidija. Ar ji vis dar nelaiminga, Džo?

Keleris. Eni? Kažin. Nesakyčiau, kad ji šokinėtų iš laimės, bet atrodo nebe tokia susikrėtusi.

Lidija. Gal ji ruošiasi tekėti? Gal jau turi nusižiūrėjusi...

Keleris. Ko gero, taip. Juk praėjo pora metų. Negi visą amžių liūdės savo vaikino.

Lidija. Taip keista... Eni čia ir dar net neištekėjusi. O aš jau trejetą vaikų turiu. Aš visuomet galvojau, kad bus kaip tik atvirkščiai.

Keleris. Čia karas kaltas. Turėjau du sūnus. O dabar paliko vienas. Karas sumaišė visas kortas. Mano laikais žmonės didžiudavosi, kad turi sūnus. O šiandien koks nors daktaras milijoną dolerių uždirbtų, jei sugalvotų būdą, kad berniukai gimtų be dešinėsios rankos smiliaus. Be to piršto, kuriuo spaudžia šautuvo gaiduką.

Lidija. Žinotte, aš kaip tik skaičiau...

*(Iš namo išėina **Krisas Keleris**, sustoja tarpduryje)*

Sveikas, Krisai...

Frenko balsas *(iš dešinės)* Lidija, eikš čionai! Jei nori, kad veiktų skrebučių džiovintuvas, tai vietoj jo nereikia jungti elektrinio kavinuko!

Lidija. *(sumišusi)* Nejaugi aš...

Frenko balsas. Ir kai aš vėl ką nors pataisysiu, tai nesakyk, kad esu pusprotis! Eikš namo, greičiau!

Lidija. *(Keleriui)* Dabar jau mane užgrauš.

Keleris. *(šaukia, kad girdėtų Frenkas)* Koks gi skirtumas? Vietoj skrebučių turėsi kavos!

Lidija. Š-š-š *(juokdamasi išeina)*

(Krisas žiūri jai įkandin. Jis trisdešimt dvejų metų. Tvirtos sudėjimo, kaip ir tėvas. Nelabai kalbus. Gilių jausmų žmogus, kuris, sykį prisirišęs prie ko nors, bus ištikimas ligi galo. Vienoje rankoje laiko kavos puodelį, kitoje – pradėtą valgyti spurgą)

Keleris. Laikraščio nenori?

Krisas. Gali duoti. Man reikia tik naujųjų knygų apžvalgos. *(Pasilenkia ir išsitraukia norimus lapus)*

Keleris. Tu nuolat skaitai knygų apžvalgą, o knygų niekada neperki.

Krisas. Aš nenoriu užmiršti, koks esu nemokša.

Keleris. Tai klausyk, kiekvieną savaitę išeina nauja knyga?

Krisas. Begalės knygų išeina.

Keleris. Irv is kitokios?

Krisas. Visos kitokios.

Keleris. *(linguoja galva)* Ką tu pasakysi!

(Keleris padeda ant suolo peilį, kurį galando, o galastuvą nešasi su savimi)

Eni jau atsikėlusi?

Krisas. Mama ją valgomajame pasisodino pusryčių.

Keleris. Matei, kas su medžiu atsitiko?

Krisas. *(nepakeldamas galvos)* Mačiau.

Keleris. Ką pasakys motina?

(Keliu atbėga Bertas. Jis kokių aštuonerių metų. Užšoka ant kėdutės, nuo kėdutės – Keleriui ant nugaros)

Bertas. Pagaliau atsikėlėt!

Keleris. *(kartu su juo apsisuka, paskiau nuleidžia jį ant žemės)* Va, štai ir Bertas! O kurgi Tomis? Jis vėl pasičiupo tėvo termometrą.

Bertas. Jis matuoja mergaitei karštį.

Krisas. Ką?

Bertas. Bet tik žodžiais.

Keleris. Na, jei tik žodžiais, tada nieko baisaus. Kas nauja šiandien?

Bertas. Nieko. *(eina prie nulaužto medžio, apžiūri iš visų pusių)*

Keleris. Vadinasi, nepatikrinai gerai viso kvartalo, iš pradžių, kai tik paskyriau tave policininku, tu kas rytą ateidavai ir pranešdavai kokią naujieną. O dabar – nieko nauja ir nieko nauja.

Bertas. Nieko, išskyrus berniūkščius iš Trisdešimtosios gatvės. Jie ėmė po grindinį spardyti skardinę, ir aš juos nuvijau šalin, nes jūs miegojote.

Keleris. Va, tokia kalba man patinka, Bertai. Pareigūnas turi būti budrus. Žinai, man rodos, kad greit galėsiu padaryti tave sekliu.

Bertas. *(griebia jį už atlapo, lenkia prie savęs ir šnabžda į ausį)* Ar galėsiu dabar pasižiūrėti kalėjimo?

Keleris. Apžiūrėti kalėjimą draudžiama. Pats gi žinai.

Bertas. Et, pasakos! Galvą dedu, kad nėra ten jokio kalėjimo. Ant rūsio langų nė vieno virbo nemačiau.

Keleris. Garbės žodis, Bertai, rūsy yra kalėjimas. Aš juk tau rodžiau savo šautuvą, tiesa?

Bertas. Taip, bet tai šautuvas, su kuriuo medžiojama.

Keleris. Tai šautuvas, su kuriuo areštuojama.

Bertas. Tada kodėl jūs niekuomet nieko neareštuojate? Tomis vakar vėl išvadino Dorisę bjauriu žodžiu, o jūs netgi nepažeminote jo pareigose.

Keleris. *(sukikenęs, mirkteli Krisui, kuris susidomėjęs seka visą pokalbį)* Taip, jis pavojingas tipas, tasai Tomis. *(pasišaukia Bertą arčiau)* Kokių žodžių jis išvadino Dorisę?

Bertas. *(labai sumišęs, traukiasi atupstas)* Ne, šito aš negaliu pasakyti.

Keleris. *(sugriebia jį už baltinių ir prisitraukia prie savęs)* Na, tu tikrai padėk man atspėti.

Bertas. Negaliu. Tai šlykštus žodis.

Keleris. Tu tik pašnibždėk man į ausį. Aš užsimerksiu ir gal visai jo net neišgirsiu.

Bertas. *(pasistiebia, prisikiša prie Kelerio ausies, tačiau bematant sumišęs vėl pasitraukia)* Negaliu, misteris Keleri. !

Krisas. *(juokdamasis)* Neprievartauk jo.

Keleris. Gerai, Bertai, tikiu ir taip. Gali eiti. Tik atmink – reikia žiūrėti ištempus akis!

Bertas. *(susidomėjęs)* O kam?

Keleris. Kam? Tu, Bertai, atsakai už tvarką visoje apylinkėje. Ir aplamai – policininkui nevalia liūsti su klausimais. Eik. Ir kad man žiūrėtum pastatęs akis!

Bertas. *(ne visai supratęs, bet patenkintas)* Tvarka. *(bėga pro altaną į dešinę)*

Keleris. *(šaukia jam iš paskos)* Ir šiukštu – niekam nė žodžio, Bertai!

Bertas. *(stabtelėjęs, iškiša galvą pro altanos pinūžius)* Apie ką?

Keleris. Šiaip sau, apie viską. Būk labai labai atsargus.

Bertas. *(visai nebesusigaudydamas, linkteli)* Gerai. *(išbėga)*

Keleris. *(juokdamasis)* Aš čia visus vaikėzus baigiu iš proto išvaryti!

Krisas. Vieną gražią dieną jie įsiverš čionai ir praskels tau pakaušį.

Keleris. Ką jis pasakys? Gal reikėtų ją įspėti iš anksto, kol dar pati nepamatė?

Krisas. Ji matė.

Keleris. Kaip gi ji galėjo pamatyti? Aš atsikėliau pirmas. Ji tebemiegojo.

Krisas. Ji buvo lauke, čia, kai medis lūžo.

Keleris. Kada tas buvo?

Krisas. Apie ketvirtą ryto. *(rodydamas į antro aukšto langą)* Išgirdau, kaip medis sutraškėjo, atsibudau ir pažvelgiau pro langą. Kai medis lūžo, ji stovėjo čia.

Keleris. Ką ji čia veikė ketvirtą ryto?

Krisas. Nežinau. Kai medis lūžo, ji įbėgo į namus o paskui virtuvėje verkė.

Keleris. Ar tu su ja kalbėjai?

Krisas. Ne, aš... Aš nusprendžiau, kad geriausia palikti ją ramybėje.

(Pauzė)

Keleris. *(labai sujaudintas)* Ji labai rauduoja?

Krisas. Aš girdėjau net viršuje, savo kambaryje.

(nedidelė pauzė)

Keleris. Ką ji čia veik, išėjusi vidury nakties?

(Krisas tyli)

(su piktoka gaida) Ji vėl sapnuoja Lari. Vėl pradėjo naktimis vaikštinėti.

Krisas. Atrodo kad, taip.

Keleris. Ji vėl darosi tokia, kokia buvo, kai jis mirė. *(trumpa pauzė)* Ką tai reiškia?

Krisas. Nežinau, ką tai reiškia. (*trumpa pauzė*) Bet vieną dalyką įsidėmėk, tėti. Mes padarėme su mama baisią klaidą.

Keleris. Kokią?

Krisas. Mes negarbingai su ja pasielgėme. Tokie dalykai nepraeina veltui, ir štai dabar atėjo laikas užmokėti.

Keleris. Kaip tai – negarbingai?

Krisas. Tu žinai, kad Laris nebegriš. Ir aš taip pat žinau. Tad kodėl mes leidžiame jai ir toliau galvoti, jog tikime, kad jis sugriš?

Keleris. O ką daryti? Negi manai, kad ją nuginchysi?

Krisas. Ginčytis su ja aš nenoriu. Bet jau laikas jai suprasti – niekas nebetiki, kad Laris gyvas. (*Keleris pasitraukia toliau, susimąstęs, nudelbęs akis*) Kaip gi ji nesapnuos jo, nevaikštinės naktimis, laukdama jo pareinant? Argi mes jai prieštaraujam? Argi mes atvirai pasakome, kad neturime jokių vilčių? Kad jau kelinti metai nebeturime vilčių?

Keleris. (*išgąsdintas tokios minties*) Šito pasakyti jai tu negali.

Krisas. Mes privalome jai pasakyti.

Keleris. O kaip įrodysi? Ar pajėgsi įrodyti?

Krisas. Dėl dievo meilės, treji metai! Niekas po trejų metų negrižta. Beprotyst šitaip galvoti!

Keleris. Taip atrodo tau ir man, o jai - ne! Gali kalbėti kiek nori, gali užkimti bekalbėdamas, bet juk kūno niekas nesurado ir kapo taip pat nėra. Tai kuo remsies?

Krisas. Sėskis, tėti. Turiu su tavimi rimtai pakalbėti.

Keleris. *(akimirka tiriamai žiūri į jį, paskui sėdasi)* Viską gadina tie prakeikti laikraščiai. Kas mėnesį nežina iš kur parsiranda koks vaikiną, tad ji ir tiki, kad sekantis bus Laris, ir...

Krisas. Gerai, gerai, išklausk mane. *(maža pauzė. Keleris sėdi ant sofos)*

Juk tu žinai, kodėl aš pasikviečiau Eni?

Keleris. *(jis žino, tačiau)* Kodėl?

Krisas. Tu žinai.

Keleris. Na, aš numanau, bet... Tai sakyk vis tik kodėl.

Krisas. Prašysiu, kad ji už manęs tekėtų.

(nedidelė pauzė)

Keleris. *(linktelėjęs)* Kągi, čia tavo vieno reikalas, Krisai.

Krisas. Tu žinai, kad čia ne tik mano vieno reikalas.

Keleris. Tai ką aš turiu padaryti? Esi pakankamai suaugęs žmogus, kad žinotum, kas tau reikalinga.

Krisas. *(aiškiai nusivylęs, klausiamai)* Tada viskas tvarkoj, taip? Ir man belieka elgtis, kaip buvau sumanęs?

Keleris. Tu nori būti tikras, kad motina ne...

Krisas. Išėina, kad čia ne tik mano vieno reikalas.

Keleris. Aš gi tik sakiau...

Krisas. Žinai, tu mane kartais tiesiog siutini. Ar ne tavo reikalas, jei aš pasakysiu ir ją ištikis isterijos priepuolis? Stebiuos, kaip puikiai tu moki nuduoti, kad tas ar kitas dalykas tau nerūpi.

Keleris. Man nerūpi tas, kas neturi rūpėti. Eni – Lario mergina...

Krisas. Ji nėra Lario mergina.

Keleris. Motina įsitikinusi, kad Laris gyvas ir tu neturi teisės atimti iš jo merginą. *(nedidelė pauzė)* Dabar gali elgtis, kaip tau atrodo geriau. Bet aš tau sakau – nežinau kaip. Supranti? Nežinau. Na kuo aš galiu tau pagelbėti?

Krisas. Nežinau, kodėl taip yra. Kiekvieną kartą kai aš tik ko nors užsigeidžiu, viskas nueina vėjais, nes kažkam dėl to teks kentėti. Ir taip per visą gyvenimą, kartas po karto, vėl ir vėl.

Keleris. Tu labai jautrus vaikinąs, ir čia nieko blogo.

Krisas. Tegū jį bala, tą jautrumą!

Keleris. Ar su Eni jau kalbėjai?

Krisas. Iš pradžių norėjau susitarti su jumis.

Keleris. O iš kur tu toks tikras, kad ji už tavęs tekės? Gal ir ji nusiteikusi panašiai, kaip motina.

Krisas. Jei taip, tai tada – kryžius. Iš jos laiškų atrodo, kad ji pamiršo Larį. Aš viską išsiaiškinsiu. Ir tuomet jau imsime perkalbėti motiną. Sutarta? Tėti, nebėkite nuo manęs.

Keleris. Blogai, kad tu retai sueini su moterimis. Taip būdavo ir anksčiau.

Krisas. Irk as čia tokio? Aš nemgstu lakstyti paskui kiekvieną sijoną.

Keleris. Nesuprantu, kodėl būtinai Eni...

Krisas. Todėl, kad tai yra ji.

Keleris. Gerai atsikirtai, bt nieko nepaaiškinai. Tu jos nesi matęs nuo tada, kai išėjai į karą. Jau penkeri metai.

Krisas. Ką padarysi. Aš ją geriausiai pažįstu. Mudu augome vos ne po vienu stogu. Per visus tuos metus, kai tik bandydavau įsivaizduoti, kokia bus mano žmona, galvodavau apie Eni. Ko gi tau dar?

Keleris. Nieko.. Aš... Ji tebetiki, kad Laris pareis Krisai. Vesdamas tą merginą, tu pasirašai jam mirties nuosprendį. Pagalvok, kas bus su motina? Tu gali įsivaizduoti? Aš ne.

(Pauzė)

Krisas. Na gerai, tėti.

Keleris. *(manydamas, kad Krisas pasidavė)* Tu dar pagalvok.

Krisas. Aš trejetą metų galvojau. Tikėjausi, kad jei palauksiu, tai motina pamirš Larį, mes išskeltume vestuves kaip reikiant ir visi būtų laimingi. Bet jei čia šitaip padaryti negalima, man teks išeiti.

Keleris. Ką čia klieidi?

Krisas. Tikrai išeisiu. Apsivesiu ir gyvensiu kur kitur. Gal būt, Niujorke.

Keleris. Tu ką, proto netekai?

Krisas. Per ilgai buvau geras vaikutis, visi mane apie pirštą vyniojo. Daugiau šito nebebus.

Keleris. Juk yra čia įmonė, yra biznesas. Tai ko kvailioji?

Krisas. Įmonė! Biznis! Manęs tokie dalykai neįkvepia.

Keleris. Tau būtinai reikia įkvėpimo?

Krisas. Taip. Nors vieną valandą į dieną. Jei esu priverstas nuo ryto iki vakaro kalti pinigus, tai noriu bent paskiau kažko gražesnio. Noriu šeimos, noriu vaikų. Noriu kažką tokio sukurti, dėl ko būtų verta aukoti jėgas. Be Eni aš šito neįsivaizduoju. Na sakyk: kur kitur aš visai tai galiu rasti?

Keleris. Tu nori pasakyti... *(prieina prie jo)* Klausyk, tu nori pasakyti, kad ryžtumeis mesti įmonę...

Krisas. Taip. Prireiks – mesiu.

(Pauzė)

Keleris. Na... Paklausyk... Taip galvoti nedera.

Krisas. Tai padėk man pasilikti čia.

Keleris. Gerai, bet... tik tu nustok galvojęs, kad išeisi. Nes kurių velnių aš būčiau tiek dirbęs? Tik dėl tavęs, Krisai. Dėl tavęs tiek plėšiausi!

Krisas. Žinau, tėti. Padėk man pasilikti.

Keleris. *(grūmodamas Krisui kumščiu)* Tik nediršk šitaip galvoti, ar girdi?

Krisas. Vistiek galvosiu.

Keleris. *(nuleisdamas ranką)* Nesuprantu tavęs, vistiek nesuprantu.

Krisas. Ir nesuprasi. Aš kietas kaip titnagas.

Keleris. Kaipgi, matau.

*(Verandoje pasirodo **Motina**. Ji turi penkiasdešimt metų su trupučiu. Tai nežabotų jausmų moteris, ji sugeba mylėti kaip reta)*

Motina. Čia tu, Džo!

Krisas. *(priejęs prie verandos)* Sveika, mamut.

Motina. *(Keleriui, rodydama į namą)* Ar tu paėmei maišiuką iš po kriauklės?

Keleris. Taip. Aš jį išmečiau į šiukšlių kibirą.

Motina. Tai eik ir ištrauk jį iš kibiro. Čia mano bulvės.

(Krisas pratrūksta juokais, eina alėja scenos gilumon)

Keleris. *(Juokdamasis)* Aš galvojau, kad ten šiukšlės.

Motina. Susimildamas, Džo, nesistenk būti namuose toks uolus pagalbininkas.

Keleris. Dar tiek aš uždirbu, kad galėčiau sau leisti kitą maišiuką bulvių nusipirkti.

Motina. Tą kibirą Mini anąvakar iššveitė ir verdančiu vandeniu išplikino, Jis švaresnis, nei tavo dantys.

Keleris. Nesuprantu, kodėl aš, keturiasdešimt metų dirbdamas ir samdydamasis tarnaitę, esu priverstas nešioti šiukšles.

Motina. Jeigu įsikaltum į galvą, kad nebūtinai kiekvienas maišas virtuvėje yra pilnas šiukšlių, tai nemestum nuolatos mano daržovių. Anąsyk tai buvo svogūnai.

(Prieina Krisas, paduoda jai maišiuką su bulvėmis)

Keleris. Nepakenčiu namuose šiukšlių.

Motina. Tada nevalgyk. *(su maišiuku išeina į virtuvę)*

Krisas. Dabar jau ligi vakaro negausi išsižioti.

Keleris. Taip, aš ir vėl namuose paskutinis žmogus. Kažkada galvojau, kad jai vėl turėsiu pinigų, tai samdysime tarnaitę ir mano žmonai nebereiks plūktis apie ūkį.

(Išeina motina, nešdamasi puodą neišlukštentų pupelių)

Dabar turiu pinigų, turiu tarnaitę, o už tarnaitę dirba mano žmona.

Motina. Šiandien jai laisva diena. Tad nėra čia ko bambėti.

Krisas. *(motinai)* Eni dar nepapusryčiavo?

Motina. *(susirūpinimo kupinomis akimis apžvelgdama kiemą)* Ji tuojau išeis. *(Eidama prie medžio)* Gerokai pasmarkavo tas vėjas. Tiek jau to. Ačiū dievui, kad daugiau nenuniokojo.

Keleris. *(rodydamas į krėslą šalia savęs)* Prisėsk, motin, neimk į širdį.

Krisas. Gal tau duoti tablet aspirino?

Motina. *(pakelia nuo žemės keletą žiedų, uosto juos, paskui numeta)* Štai ir po rožių. Juokinga... Viskas taip keistai supuola. Šį mėnesį jo gimimo dieną, vėjas nulaužė jo medį, atvažiavo Eni. Kur tik eini, vis kažkokie prisiminimai. Ką tik buvau rūsy. Ir kaip jūs manote, kas ten pasipynė man po kojom? Jo beisbolo pirštinė. Visą amžių nebuvau jos mačiusi.

Krisas. Eni gerai atrodo, tiesa?

Motina. Puikiai atrodo. Būta čia ko klausti. Ji gražuolė... Tik aš vis dar negaliu suprasti, ko ji atvažiavo. Žinoma, aš džiaugiuosi, kad ji čia, bet...

Krisas. Aš maniau, kad mums visiems būtų labia gera vėl pasimatyti.

(Motina žiūri į jį. Vos pastebimai linkčiodama galva – tarytum kažkam pritardama)

Ir aš pats norėjau ją pamatyti.

Motina. *(nebelinkčiodama, Keleriui)* Tik rodos jos nosis dabar ilgesnė. Bet aš visada šią merginą mylėsiu. Ji ne tokia, kaip kitos, ji neguls į lovą su pirmu sutiktu vyriškiu, jeigu jos berniuką ištikty kokia nelaimė.

Keleris. *(tarsi išgirdęs dalyką, kurio niekad nepatikėty)* Na žinai, tu ir...

Motina. O ką? Dauguma jų net nelaukdavo, kol bus perskaityta telegram apie mirtį. Aš džiaugiuosi, kad ji atvažiavo. Todėl nemanykit, kad aš jau visai išėjusi iš proto.

(Sėdasi ir ima skubiai lukštenti pupeles iš ankščių)

Krisas. Jeigu ji ir neištekėjo, tai nereiškia, kad ji vis dar gedi Lario.

Motina. *(įsitikinusi savo teisumu, stebi sūnų)* Tai kodėl gi ji neištekėjo?

Krisas. *(kiek sutrikęs)* Na... galėjo būti visokiausių priežasčių.

Motina. *(žaibiškai atsikirdama)* Pavyzdžiui?

Krisas. *(suglumęs, bet tvirtai gindamas savo požiūrį)* Nežinau. Pagaliau – ar tai svarbu? *(Motina prisiliečia ranka prie savo galvos)* Gal tau duoti aspirino tabletę?

Motina. *(atsikelia ir be tikslo eina prie tuopų)* Į galvos skausmą nepanašu.

Keleris. Tu naktimis neišsimiegi, va kas. Ji šlepečių numindo daugiau, negu batų.

Motina. Buvo siaubinga naktis. *(Sustojusi)* Dar niekuomet neturėjau tokios siaubingos nakties.

Krisas. *(žvilgtelėjęs į Kelerį)* O kas, mama? Gal koks blogas sapnas?

Motina. Klaikiau, klaikiau už sapną.

Krisas. *(neryžtingai)* Matei Larį?

Motina. Aš kietai miegojau, ir... *(pakėlusį ranką)* Pamenate, kaip žemai jis skraidydavo pro namus, kai dar nebesimokė? Mes galėdavome įžiūrėti kabinoje jo veidą. Va šitokį aš jį ir pamačiau. Tik aukštai. Aukštai, labai aukštai, prie pačių debesų. Jis buvo visai kaip gyvas, ištiesk ranką – ir pasieksi. Ir staiga jis ėmė kristi. Ir šaukė man, šaukė: „Mama, mama!“ Aš girdėjau jį, lyg jis būtų čia pat, kambaryje. „Mama!“ – tai buvo jo balsas. Jei būčiau galėjusi jį paliesti, žinau – būčiau jį sutūrėjusi. Jei tik būčiau galėjusi... *(nutyla, bejėgiškai nuleidžia ištiestą ranką)* Pabudau, ir buvo taip keista... Vėjas... Vėjas užė visai kaip jo motoras. Išėjau laukan... Turbūt, dar pusiau miegodama. Girdėjau motorą užiant, tarytum Laris skristų pro šalį. Priešaky subraškėjo medis, ir aš... visai atbudau. *(žiūri į medį. Staiga jai dingteli kažkokia mintis, ji atsisuka į Kelerį, priekaištingai grūmoja jam pirštu)* Matai. Nereikjo mums šito medžio sodinti. Aš gi sakiau – dar ne laikas sodinti medį jo atminimui.

Krisas. *(sunerimęs)* Dar ne laikas?

Motina. *(niršdama)* Baisiai tada mums viskas degė. Viesiems taip knietėjo greičiau jį palaidoti. Aš gi sakiau, dar nereikia sodinti. *(Keleriui)* Aš tau sakiau!...

Krisas. Mama, mama! *(Ji žiūri į akis sūnui)*

Medį nulaužė vėjas. Kokią tai gali turėti reikšmę? Apie ką tu kalbi? Mama, prašau tave... Nereikia visko pradėti iš naujo. Kokia nauda, vis viena nieko nepakeisi. Aš galvojau... Žinai... Gal mes turėtume pasistengti jį užmiršti.

Motina. Tu man jau trečią kartą per šią savaitę tatai kartoji.

Krisas. Dėl to, kad negerai išeina. Mes neteisingai elgiamės. Mes taip ir nepradėjome vėl žmoniškai gyventi. Mes kaip tie keleiviai geležinkelio stotyje, laukiame traukinio, kuris niekad nebeatvažiuos.

Motina. *(spausdama sau galvą)* Atnešk man tabletę aspirino, gerai?

Krisas. Tučtuojau. Ir bandykime nuo viso šito pasprukti, mamut. Gerai? Galėtume kurią nors dieną nueiti keturiose į restoraną pietauti, arba pakrantės kavinėje pasišokti.

Motina. Puiku. *(Keleriui)* Eikime ka dir šį vakarą.

Keleris. Manęs antrą kartą kviesti nereikės.

Krisas. Vadinasi, turėsime šiokią pramogą. Bet pradėk nuo aspirino. *(eina į namą. Jo nuotaika pagerėjusi)*

Motina. *(kaltinamu tonu)* Kam Krisas ją pasikvietė?

Keleris. O kodėl tu taip susirūpinai?

Motina. Pusketvirtų metų ji gyveno Niujorke. Tai kodėl nei iš šio, nei iš to...

Keleris. Na, gal būt... Gal būt, jis tiesiog panoro su ja pasimatyti...

Motina. Ką tu nori pasakyti? Nuo mažų dienų jiedu su ta mergaite gyveno greta, durys į duris. Tai kodėl jie nenorės vėl pamatyti vienas kitą? *(motina tiriamai žvelgia į jį)*

Nežiūrėk taip į mane. Jis man tiek pat pasakė, kiek ir tau.

Motina. (*jos balse – ir įspėjimas, ir klausimas*) Jis jos neves!?!...

Keleris. Iš kur tu žinai, kad jis taip galvoja?

Motina. Nujaučiu.

Keleris. (*atidžiai stebėdamas, kaip ji reaguos*) Na? Na ir kas?

Motina. (*nerimaudama*) Kas čia dedasi?

Keleris. Klausyk, balandėli...

Motina. (*vengdama intymumo*) Eni nėra jo mergina, Džo. Ji žino, kad priklauso kitam.

Keleris. Tu negali perskaityti, kas darosi jos sieloje.

Motina. Tai kodėl ji vis dar viena? Niujorko vyrų devynios galybės. Tai kodėl ji nešteka? (*pauzė*) Ko gero, šimtai žmonių ją tikino, kad tai kvaila, o ji laukė.

Keleris. O tu žinai, kodėl ji laukė?

Motina. Ji žino tą patį, ką ir aš. Todėl ir laukė. Jos ištikimybė tvirta kaip uola. Kai man jau visai blogai, prisimenu, kad ji laukia. Ir tada vėl tikiu, kad elgiuosi teisingai.

Keleris. Pažvelk, kokia diena graži! Kurių galų mes ginčijamės.

Motina. (*įspėjimai*) Šiuose namuose niekas neturi iš jos atimti tikėjimą. Svetimi – tegul tai daro. Tik ne jo tėvas, ne jo broils.

Keleris. (*netekęs kantrybės*) Ko gi tu iš manęs nori? Ko nori?

Motina. Aš noriu, kad tu elgtumeis taip, lyg Laris turi grįžti. Kad abudu taip elgtumėtės. Nemanyk, kad aš nepastebėjau, kaip tu pradėjai elgtis nuo tos akimirkos, kada Krisas ją išsikvietė. Aš nepakęsiu jokių paikysčių.

Keleris. Bet, Keit...

Motina. Nes jeigu jis negrįš, aš pasidarysiu sau galą. Juokis! Juokis iš manęs! (*rodo į medį*) Bet kodėl šitai atsitiko kaip tik tą naktį, kai atvažiavo jinai? Ji atsigulė miegoti jo kambaryje, ir medis, pasodintas jo atminimui, skilo pusiau. Pasižiūrėk į jį, pasižiūrėk. (*sėdasi ant suolo į kairę nuo vyro*) Džo...

Keleris. Nurimk.

Motina. Tikėk drauge su manim, Džo. Viena aš nebegaliu.

Keleris. Nurimk.

Motina. Tik praėjusią savaitę į Detroitą grįžo žmogus, kuris buvo be žinios dingęs net ilgiau už Larį. Pats juk apie tai skaitei.

Keleris. Gerai, gerai, nusiramink.

Motina. Tu labiau nei kiti turėtum tikėti. Tu...

Keleris. (*stodamas*) Kodėl aš labiau nei kiti?

Motina. Tik neprarask tikėjimo...

Keleris. Ką tai reiškia, kodėl aš labiau nei kiti?

(*iš kairės įbėga Bertas*)

Bertas. Misteri Keleri! Klausykite, misteris Keleri...*(rodydamas kelio pusėn)* Tomis vėl pasakė!

Keleris. *(nebeprisimindamas)* Ką pasakė?... Kas?...

Bertas. Tą bjaurų žodį.

Keleris. A! Na, gerai..

Bertas. Tai kaip, jūs neareštuosite jo? Aš juk jį išpėjau.

Motina. *(staigiai)* Liaukis, Bertai. Eik namo. *(Bertas atbulas traukiasi nuo jos)*

Bertas. Čia nėra jokio kalėjimo.

Keleris. *(vos nepasakęs: “bala nematė, tegul tiki, kad yra...”)* Keit...

Motina. *(pasisukusi į Keleri, įtūžusi)* Nėra čia jokio kalėjimo. Aš noriu, kad tu vieną kartą baigtum šitą makalynę su kalėjimais.

(Keleris nusigręžia – sugdintas ir kartu piktas)

Bertas. *(tarsi jos nematydamas, Keleriui)* Jis ten, anoje gatvės pusėje.

Motina. Eik namo, Bertai. *(Bertas apsisuka ir nueina keliu)*
(sukrėsta, ji kalba nutrukstančiu ir griežtu balsu)

Aš noriu, kad šito daugiau nebebūtų, Džo. Visos tos makalynės su kalėjimais!

Keleris. *(sunerimęs ir todėl įpykęs)* Pasižiūrėk į save, pasižiūrėk kaip tu drebi.

Motina. *(stengdamasi nurimti, vaikšto sunėrusi rankas)* Nieko negaliu padaryti.

Keleris. Ką aš turiu slėpti? Kas su tavim darosi, Keit?

Motina. Aš nesakiau, kad tu turi ką nors slėpti. Aš tik sakiau, kad reikia padaryti galą šiam žaidimui. Meldžiu tave, liaukis!

*(Į verandą išeina **Eni** ir **Krisas**, kuris atidaro jai duris. **Eni** – dvidešimt šešerių metų. Švelni ir trapi mergina, bet sugebanti apginti tai, ką laiko teisinga)*

Eni. Labas, Džo. *(susijuokia, tačiau ne dėl to, kad jai būtų nejauku: visi jie vienas kitą gerai pažįsta)*

Krisas. *(riteriškai prilaikydamas Eni ranką, padeda jai laipteliais iš verandos nultipti į kiemą)* Įkvėpk tyro oro, vaike. Šitokio oro Niujorke nė su žiburiu nerastum.

Motina. *(nuoširdžiai gerėdamasi)* Eni, iš kur tokia suknelė?

Eni. Nusipirkau, nepajėgiau atsispirti. Reiks kuo greičiau ją nusivilkti, kitai visai pribaisiu. *(apsisuka ratu)* Na? Ar apsimokėjo paploti trijų savaitių algą?

Motina. *(keleriui)* Tu tik į ją pažvelk... *(į Eni)* Prašmatnumas! Tai bent praš...

Krisas. *(motinai)* Na, sakyk tiesiai, negudraudama: ar ji nėra pati gražiausia mergina, kokią tau kada nors teko matyti?

Motina. *(apstulbinta jo neslepiamo susižavėjimo, siekia vandens stiklo ir aspirino, kurį jis laiko rankoje)*

Tu dabar lyg ir ne tokia liekna, ar ne tiesia, brangioji?

(nuryja tabletę ir užgeria vandeniu)

Eni. Kartais pilnesnė, kartais lieknesnė. Kaip pasitaiko.

Keleris. Tu žiūrėk, kokios šaunios dabar jos kojytės!

Eni. *(bėga prie gyvatvorės kairėje)* O tuopos kad išlapojo, Krisai! Tiesa?

Motina. O kaip mamai patinka Niujorkas?

Eni. *(tebežiūri pro medžių tarpą į Džimo Beiliso kiemą: paskui įžeisto žmogaus tonu sako)* Kodėl jie nukabino mūsų hamaką?

Keleris. O ne, jis stačiai nutrūko. Prieš kokia porą metų.

Motina. Ką ten nutrūko! Paprasčiausias dalykas: Džimas užkando gerai per pietus ir paskui kad plumptelėjo į hamaką...

Eni. *(juokiasi ir vėl atsigrįžta į Džimo kiemą)* Ak, atleiskite...

(Prie gyvatvorės prieėjo Džimas ir žiūri į Kelerių kiemą. Jis rūko cigarą. Tuo metu kai Eni šūkteli, jis apeina sceną iš kitos pusės ir įžengia pro vartelius.)

Džimas. Laba diena. *(Krisui)* Ji gana protingos išvaizdos...

Krisas. Eni, čia Džimas... Daktaras Beilisas.

Eni. *(spausdamas Džimui ranką)* Žinau, man Krisas tiek jus rašė.

Džimas. Nereikia juo tikėti. Jam visi patinka. Batalione jį buvo praminę "motute Keler".

Eni. Visai gali būti. Žinote? *(motinai)* Taip keista matyti, kai iš to kiemo išeina jis. *(Krisui)* Aš dabar jaučiuosi taip, lyg vis dar būčiau maža mergaitė. Tarytum mama ir tėtis dabar tenai, judu su mano broliu sprendžiate algebras uždavinius, o Laris nusirašinėja nuo manęs namų darbus. Dieve tu mano, tos mielos dienos mirė, ir jūs tuo nenorite pasakyti, kad aš privalau išsikelti?

Sju balsas. *(iš kairės)* Džimai, eikš! Skambina misteris Habardas!

Džimas. Sakiau gi tau, kad nenoriu...

Sju balsas. (*švelniai, bet įsakomai*) Prašau, brangusis! Prašau tave...

Džimas. (*nusileisdamas*) Gerai, Sjuzi... (*pradedą eiti*) Gerai jau, gerai... (*į Eni*)
Mane ką tik su jumis supažindino, bet, jei leisite, duosiu vieną patarimą: kai išekėsite,
niekad os – tegi mintyse – neskaičiuokite savo vyro pinigų.

Sju balsas. Džimai?!

Džimas. Tučtuojau! (*pasisuka ir eina į kairę*) Tučtuojau! (*išeina*)

Motina. (*reikšmingai kreipdamasi į Eni, kuri žiūri š ją*) Aš patariau, kad ji išmoktų
groti gitara. Tada jiedu turėtų kažką bendra. (*Visi juokiasi*)
Tikrai, jis mėgsta groti gitara.

Eni. (*tarytum bandydama nustelbti motiną, staiga pagyvėja, eina prie Kelerio, kuris
sėdi ant sofos, ir įsitaiso jam ant kelių*) Eikime šiandien į pakrantę pietauti! Ir kaip
reikiant duokime garo – prisimenate, kaip ūždavome, kai Laris dar buvo namie!

Motina. (*pakiliai, su jausmu*) Tu apie jį galvoji! Matote? (*triumfuodama*) Jinai apie jį
galvoja!

Eni. (*nesuprasdama, šypsosi*) Ką jūs tuo norite pasakyti, Keit?

Motina. Nieko. Tiesiog, kad tu... jį atsimeni, kad jis tavo mintyse.

Eni. Juokingai jūs kalbate. Kaip gi aš galėčiau jo neprisiminti?

Motina. (*pokalbis krypta ne ta linkme, kuria ji norėjo; ji vėl pradedą viską iš
pradžiu. Atsistojusi, prieina prie Eni*) Ar pasikabinsi savo drabužius į spintą?

Eni. Taip... (*Krisui*) Klausyk, bene tu į dabitas įsirašei. Vos radau spintoje vietos, taip
ten prikimšta.

Motina. Ne. Argi nepameni? Juk tai Lario kambarys.

Eni. Atseit... ir tie daiktai Lario?

Motina. Nejaugi tu neatpažinai?

Eni. *(lėtai pakyla, kiek sutrukusi)* Man neatėjo į galvą, kad jūs... Juk net batai visi išblizginti.

Motina. Taip, brangioji. *(nedidelė pauzė. Eni negali nuleisti akių nuo motinos)*

(Iš anksto nujausdama, kad išgirs kažką įdomaus, apkabina Eni rank air kartu su ja eina į kairiąją scenos pusę)

Seniai man rūpėjo su tavim išsikalbėti, Eni. Papasakok man ką nors.

Eni. Ką būtent?

Motina. Nežinau. Ką nors gražaus.

Krisas. *(neslėpdamas savo pasipiktinimo, kandžiai)* Ji, sakysim, nori žinoti, ar tu dažnai išeini vakarais.

Motina. Ak, nutilk.

Keleris. Ir kiek yra rimti tavo gerbėjų planai?

Motina. *(juokdamasi atsisėda)* Kad jūs užspringtume abudu!

Keleris. Žinai, Eni, aš dabar nebesiryžtu su šia moterimi eiti į restoraną. Nereikia nė penkių minučių ir žiūrėk – jau trisdešimt devyni nepažįstami asmenys sėdi prie mūsų staliuko ir pasakoja jai savo gyvenimo vargus.

Motina. Jeigu jau man nevalia klausti Eni, kaip ji gyvena..

Keleris. Klausk, kas gi draudžia. Tik nereikia kirsti peties. O tu kerti ir kerti.

(visi juokiasi)

Eni. *(nukelia nuo kėdutės puodą su pupelėmis, pastato jį ant žemės, sėdasi. Motinai)* Nesiduokite įbauginama. Klauskite, ko tik norite. Ką jūs trokštate sužinoti, Keit? Nagi paplakime liežuviais.

Motina. *(Krisui ir Keleriui)* Bent ji viena turi sveiko proto! *(į Eni)* Tavo motina... ji neketina skirtis, ką?

Eni. Ne, ji dabar dėl šito jau kiek aprimo. Manau, kad kai jis bus paleistas, jiedu tikriausiai givens drauge. Niujorke, žinoma.

Motina. Puiku. Juk tavo tėvas vis tik... Aš noriu pasakyti, kad, nepaisant visko, jis, galų gale juk doras žmogus.

Eni. Kas man? Tegu ir vėl su juo gyvena, jei patinka.

Motina. O tu? Tu... *(purto galvą)* nelabai dažnai susitinki su jaunais žmonėmis?

(nedidelė pauzė)

Eni. *(taktiškai)* Norite paklausti, ar aš vis dar jo tebelaukiu?

Motina. Žinau, brangioji, bet nesakyk, kad tai nesąmonė. Laikraščiai vos ne kasdien apie tokius atsitikimus rašo. Nežinau, kaip Niujorke, o čia pusė lapo buvo prirašyta apie žmogų, kurį visi laikė žuvusiu dar ilgiau negu Lari; ir štai anas ėmė ir grįžo iš Birmos.

Krisas. *(prieidamas prie Eni)* Matyt, jis nelabai skubinosi grįžti namo, mama.

Motina. Nebūk toks gudrus.

Krisas. Meni ten pyragai, toje Birmoje.

Eni. *(atsikelia ir atsistoja už Kriso)* Taip, tikrai, ir aš girdėjau.

Krisas. Mama, kertu lažybų, kad tu vienintelė moteris mūsų šalyje, kuri po trejų metų vis dar...

Motina. O tu esi tikras?

Krisas. Taip, esu tikras.

Motina. Ką gi, jei tikras, tai tikras... *(akimirksniškai nusisuka)* Radijas šito nesako, bet aš įsitikinusi – kai užteina tamsi naktis, moters tebelaukia savo sūnų.

Krisas. Mama, tu visiškai...

Motina. *(numojusi ranka)* Nebūk toks velnioniškai gudrus! Ir daugiau nė žodžio! *(nedidelė pauzė)* Yra tokių dalykų, kurių jūs nežinote. Niekas iš jūsų nežino. Vieną tokių dalykų aš tau, Eni, pasakysiu. Širdies gilumoje tu vis tiek Lario laukei iki šiol.

Eni. *(ryžtingai)* Ne, Keit.

Motina. *(dar labiau prisipyrusi)* Bet širdies gilumoje, En!

Krisas. Kas geriau žino už ją pačią?

Motina. Neleisk, kad jie tau sakytų, kaip privalai galvoti. Klausyk savo širdies. Vien tik savo širdies.

Eni. Kodėl jūsų širdis jums sako, kad jis gyvas?

Motina. Nes jis turi būti gyvas.

Eni. Bet kodėl, Keit?

Motina. *(prieidama prie jos)* Nes yra tokių dalykų, kurie turi būti, ir tokių dalykų, kurių niekad negali būti. Taip, kaip kas rytą kyla saulė. Tam ir dievas yra. Kitaip bet kas galėtų įvykti. Bet yra dievas, ir todėl yra dalykų, kurie niekad negali įvykti. Jeigu tai būtų įvykę, aš žinočiau, Eni – panašiai, kaip žinojau, kurią dieną jis *(rodo į Krisą)* ėjo į tą baisų mūšį. Argi jis man rašė Argi apie tai pranešė laikraščiai? Ne, bet tą rytą aš negalėjau galvos atplėšti nuo pagalvės. Paklausk Džo. Aš supratau, kas yra. Iš karto supratau! Tą dieną Kriso vos neužmušė. En, tu gi žinai, kad aš teisi.

Eni. *(stove tylėdama, paskui, visa virpėdama, nosisuka, eina scenos gilumon)* Ne, Keit.

Motina. Būtinai turiu išgerti arbatos.

(iš kairės pasirodo Frenkas, nešdamas kopėčias)

Frenkas. Eni! *(eidamas arčiau)* Kaip laikaisi, vijurke? Sveika!

Eni. *(paduodama jam ranką)* Ogi Frenkai, tavo plaukai baigia išslinkti.

Keleris. Jis toks atsakingas žmogus.

Frenkas. Tai bent vijurkas!

Keleris. Be Frenko žvaigždės nežinotų, kada joms į dangų išlįsti.

Frenkas. *(juokdamasis)* Tu dabar tikra moteris. Visai subrendusi. Tu...

Keleris. Per daug neįsismagink, Frenkai, juk esi šeimos tėvas.

Eni. *(visiems juokiantis)* Vis dar vargsti su ta savo galanterija?

Frenkas. O kodėl gi ne? Gal ir aš kada tapsiu prezidentu. Kaip gyvena tavo broils? Girdėjau, diplomą gavo.

Eni. O, Džordžas dabar jau advokatas, turi savo kontorą.

Frenkas. Ką tu pasakysi! (*apsigaužia liūdesiu*) O tavo tėtis? Ar jis... tebe...

Eni. (*nukirsdama*) Puikiai. Užėisiu pasimatyti su Lidija.

Frenkas. (*užjaučiamai*) Tai kaip, ar tėvelis greit tikisi išeiti pagal laidavimą?

Eni. (*pasijutusi visai nepatogiai*) Tikrai nežinau. Aš...

Frenkas. (*jos labui tvirtai gindamas jos tėvą*) Mat, aš galvoju šitaip. Jei toks protingas žmogus, kaip tavo tėvas, pasodinamas į kalėjimą, tai turi būti įstatymas – arba įvykdyti mirties bausmę, ar po metų išleisti jį į laisvę.

Krisas. (*įsiterpdamas*) Gal tau reikia padėti – panešėti tas kopėčias, Frenkai?

Frenkas. (*supratęs užuominą*) Gerai, ačiū, aš... (*pakelia kopėčias*) Horoskopą aš baigsiu šiąnakt, Keit. (*visišškai suglumęs*) Mudu dar pasimatysime, En. Tu nuostabiai atrodai. (*išeina pro dešinę*)

(*Visi žiūri į Ėni*)

Eni. (*Krisui, lėtai nusileisdama ant kėdutės*) Negi jie dar nesiliovė kalbėję apie tėtį?

Krisas. (*prieina ir sėdasi ant krėslo atramos*) Niekas apie jį nebekalba.

Eni. Sakykite man, kaip yra iš tikrųjų. Nes aš neturiu noro susitikti ką nors iš kaimynų, jeigu jie...

Krisas. O aš nenoriu, kad tu dėl to sau nuodytum gyvenimą.

Eni. (*Keleriui*) Ar jie tebeatmena bylą, Džo? O apie jus ar kalba?

Keleris. Vienintelis žmogus, kuris apie tai dark alba – mano žmona.

Motina. Todėl, kad tu visą laiką žaidi su berniukais policininkus. Žmonės iš vaikų nieko daugiau negirdi, tik – kalėjimas, kalėjimas, kalėjimas...

Keleris. Suprantate, kas įvyko. Kada grįžau namo iš kalėjimo, berniūkščiai be galo manim susidomėjo. Berniukai yra berniukai. Aš jiems pasidariau (*juokiasi*) kalėjimo reikalų žinovas. Paskiau jų galvose viskas susipainiojo, ir aš tapau policijos viršininku. (*juokiasi*)

Motina. Taip, žinoma, tik nieko tie vaikai nesupainiojo. (*I Eni*) Jis dalina vaikėzams policininkų ženklelius, pagamintus iš sausainių etikečių.

(*visi juokiasi*)

Eni. (*nustebusi ir linksma, atsikelia, eina prie Kelerio, apsikabina jį per pečius*) Dievaži, puiku, kad jūs galite iš to juoktis.

Krisas. O kodėl gi nesijuokti?

Eni. Paskutinis dalykas, kurį teko šiame kvartale išgirsti, buvo žodis “žmogžudžiai!” Pamenate, Keit? Misis Hamond stovėjo prieš mūsų namą ir šauk tą žodį. Ji, turbūt, tebegyvena čia?

Motina. Visi jie čia tebegyvena.

Keleris. Tu neklausyk, ką ji šneka. Kiekvieną šeštadienio vakarą visa gauja sėdi šitoj altanoj ir lošia pokerį. Visi tie, kurie anuomet staugė “Žmogžudys!”, dabar kortomis ištraukia iš manęs pinigų.

Motina. Nereikia, Džo, juk jina viską ima į širdį, neapgaudinėk jos. (*i Eni*) Jie apie tavo tėtį tebeprisimena viską. Su juo (*rodo į Kelerį*) kitas reikalas, jis buvo išteisintas, o tavo tėvas dar ten. Štai kodėl aš nelabai apsidžiaugiau, kad tu atvažiuoji. Patikėk, aš žinau, kokia tu jautri, ir pasakiau Krisui... Aš pasakiau...

Keleris. Klausyk, elkis kaip aš, ir viskas bus gerai. Tą dieną, kai grįžau namo, aš iš savo mašinos išlipau ne šičia, o ten... už kampo. Gaila, kad tavęs nebuvo, Eni, ir tavęs irgi, Krisai. Būtumėt turėję į ką pasižiūrėti. Visos verandos buvo sausakimšos

žmonių. Dabar įsivaizduokite. Nė vienas netikėjo, kad aš nekaltas. Sklido gandas, kad aš įbrukau kyšį – ir todėl išteisino. Taigi, išlipu aš iš mašinos ir einu gatve. Einu labia lėtai. Ir šypsautsi. Na ir niekšas, galvoja jie. Niekšas kokių maža: pardavinėjo mūsų karo aviacijai suskilusias cilindru galvutes. Čia tas bjaurybė, dėl kurio kaltės Australijoje žuvo dvidešimt vienas lakūnas. Taigi, vaikai, kai aš tą dienąėjau gatve, niekas neabejojo, kad esu kaltas, kad aš juodesnis už patį velnią. Bet jie prašovė pro šikšnelę. Mano kišenėje buvo teismo raštas, kad aš nekaltas. Ir ašėjau... pro visus tuos namus ir verandas. O toliau kas? Po keturiolikos mėnesių aš vėl turėjau vieną geriausių įmonių valstijoje, aš vėl buvau garbingas žmogus. Labiau gerbiamas, nei bet kada.

Krisas. (*žavėdamasis*) Išvermingojo Džo lengvai nepaimsi!

Keleris. (*su didele jėga*) Tik išvermingumu ir gali juos pažaboti! (*į Eni*) Labai blogai, kad jūs iš čia išsikėlėt. Dabar, kai tėvas išeis, jam bus gana rieta. Todėl aš ir sakau: noriu matyti jį šiame kvartale, sugrįžusį į tuos pačius namus.

Motina. (*įskaudinta*) Negi jiems įmanoma čionai sugrįžti?

Keleris. Tai nesibaigs, kol jis negrįš. (*į Eni*) Kol žmonės vėl pradės su juo kortom lošti, šnekėtis su juo, šypsotis jam... Lošiama kortom tik su tuo, kuris negali būti žmogžudys. Kai vėl jam rašysi, parašyk ir apie tai, ką pasakiau.

(*Eni nenuleidžia akių nuo jo*)

Ar supratai mane?

Eni. (*nustebusi*) Tai jūs nieko prieš jį neturite?

Keleris. Eni, aš niekada nemaniau, kad žmones reikia kankinti.

Eni. (*nesuprasdama*) Bet jis gi buvo jūsų kompanionas. Dėl kurio kaltės ir jūs į purvą įklimpote?

Keleris. Na, mes nebuvoime beprotiškai įsimylėję vienas kitą, bet juk reikia būti atlaidžiam, ar ne tiesa?

Eni. Ir jūs, Keit? Jūs taip pat nejaučiate jam...

Keleris. (*į Eni*) Kada vėl rašysi tėčiui...

Eni. Aš jam nerašau.

Keleris. (*apstulbęs*) Na, kartas nuo karto juk...

Eni. (*kiek susigėdusi, bet ryžtingai*) Ne, aš nė karto jam nerašiau. Ir broils nerašė.
(*Krisui*) Sakyk, ir tu panašiai apie jį galvoji?

Krisas. Jis nužudė dvidešimt vieną lakūną.

Keleris. Ką jūs čia, po šimts perkūnų, šnekate?!

Motina. Nederėtų šitaip kalbėti apie žmogų.

Eni. O ką kita apie jį kalbėti? Kai jį paėmė, aš nuėjau iš paskos. Vaikščiodavau pas jį kalėjiman visomis tomis dienomis, kada leidžiama lankyti kalinius. Visą laiką verkiau. Pakol atėjo žinia apie Larį. Tada aš supratau. Tokio žmogaus gailėti negalima. Tėvas jis ar ne tėvas – nesvarbu. Jis žinojo, kad siunčia netinkamas dalis motorams, kad lėktuvams tai pražūtis. Ir ką gali žinoti – gal ir Laris tapo jo auka?

Motina. Aš laukiau, kad tu šitai pasakysi. (*priėjusi prie jos*) Kol tu čia, Eni, būk gera ir niekad daugiau to nesakyk.

Eni. Aš jūsų nesuprantu. Aš maniau, kad jūs turėtumėt ant jo niršti.

Motina. Tai, ką padarė tavo tėvas, su Lariu neturi nieko bendra. Visiškai nieko.

Eni. Ką mes galime žinoti.

Motina. (*stengdamasi susitvardyti*) Kol tu čia...

Eni. (*suirzgusi*) Bet, Keit...

Motina. Mesk tai iš galvos.

Keleris. Nes...

Motina. (*greitai Keleriui*) Viskas. Pakaks! (*Prisideda ranka prie viršugalvio*) Eime į vidų, išgersime visi arbatos. (*pasisuka ir eina pro verandą į namus*)

Keleris. (*į Eni*) Vienintelis dalykas, kurį tu...

Motina. (*griežtai*) Jis nežuvo, tad ko čia ginčytis! Na eime!

Keleris. (*piktai*) Minutėlę! (*motina įeina į namus*)

Klausyk, Eni...

Krisas. Tiek to, tėtusi. Užmirškime tai.

Keleris. Ne, ji galvoja kitaip. Eni...

Krisas. Įgriso man iki gyvo kaulo ta istorija. Pakaks burnas aušinti.

Keleris. Tu nori, kad ji taip ir liktų – išmušta iš vėžių? (*į Eni*) Tos cilindrų galvutės buvo skirtos tik lėktuvams P-40. Kas tau yra? Tu gi žinai, kad Laris lėktuvu P-40 niekuomet neskraidė.

Krisas. Tai kas šitais P-40 skraidė – kiaulės, ark ą?

Keleris. Jis pasielgė kvailai, bet kam apšaukti jį žmogžudžiu? Kur tavo protas? Žiūrėk, kaip ji susijaudino. (*į Eni*) Tu pabandyk įsivaizduoti, kas djosį karo metu įmonėje. Abudu pabandykite! Tai buvo beprotnamis. Kas pusvalandį majoras reikalauja naujų cilindrų galvučių: telefonas visai mus pribaugė, sunkvežimiai išgabendavo tas galvutes dar įkaitusias, tiesiai iš krosnies. Aš noriu, kad jūs pasistengtumėt į viską pažiūrėti žmogiškai, grynai žmogiškai. Ir štai sykį viena galvučių partija išėjo su įskilimu. Tokių dalykų pasitaiko mūsų gamyboje. Mažytis įskilimas, per plauką. Taigi... O jis mažas žmogus, tavo tėvas, baikštus žmogelis. Visai pasimeta, kai ant jo kas garsiau užrėkia. Ką pasakys majoras? Pusės dienos darbas nuėjo šuniui ant uodegos. Ką pasakysiu aš? Tu supranti, ką aš turiu galvoj? Čia reikia žmogiškai prieiti. (*nedidelė pauzė*) Ir tuomet jis pasiima įrankius... ir užlygina įskilimus. Taigi... Gerai... tai blogai, tai nedora, bet mažas žmogelis kaip tik taip pasielgia. Jeigu būčiau tą dieną galėjęs eiti į fabriką, būčiau jam pasakęs: mesk galvutes į laužą, Stivai, mes dėl to nenubiednėsime. Bet jis buvo vienas. Ir išsigando. Aš gi žinau, kad jis nieko blogo nenorėjo. Jis buvo tikras, kad galvutės tesės, visos aliai vieną. Tai klaida. Bet argi tai žmogžudystė? Nereikia šitaip žiūrėti į tėvą. Tu mane supratai? Negerai taip į jį žiūrėti.

Eni. *(akimirką žiūri į jį)* Džo, pamirškime visą tą istoriją.

Keleris. Eni, tą dieną, kai atėjo žinia apie Lari, jis sedėjo gretimoje kameroje... tėtis tavo. Ir jis verkė, Eni. Jis pusę nakties verkė.

Eni. *(sujaudinta)* Jis turėjo verkti kiaurą naktį.

(nedidelė pauzė)

Keleris. *(beveik iširdęs)* Eni, nesuprantu, kodėl tu...

Krisas. *(įsiterpdamas, nervingai ir griežtai)* Ar jūs galų gale liausitės?

Eni. Nešauk ant jo. Tiesiog jis nori, kad visi jaustųsi laimingi.

Keleris. *(apkabina ją per juosmenį, šypsodamasis)* Taip, noriu. Ar bifštekso valgysit?

Krisas. Ir šampano gersit?

Keleris. Pagaliau tu daraisi veklus. Paskambinsiu Svonsonui, užsakysiu staliuką. Na ir duosime šiandien garo, Eni!

Eni. Nemanykit, kad labai aš bijau.

Keleris. *(Krisui, rodydamas į Eni)* Ši mergina pagal mano skonį. Suvyniokite.

(Visi juokiasi)

(Eidamas į verandą) Šaunias kojytes turi, Eni!.. Noriu, kad šiandien visi nusigertų.

(rodydamas į Krisą) Žiūrėk, jis užraudo! *(Juokdamasis, įeina į namą)*

Krisas. *(šaukia jam iš paskos)* Išgerk savo arbatą, donžuane! *(pasisuka į Eni)* Gal pasakysi, kad jis ne šaunuolis?

Eni. Kiek pažįstu žmonių, tu vienintelis, kuris myli savo tėvus.

Krisas. Žinau. Tai jau iš mados išėję, tiesa?

Eni. *(staiga muliūdusi)* Ne, kodėl gi. Tai geras dalykas. *(apsidairo)* Žinai, čia gražu. Toks tyras oras.

Krisas. *(su viltimi)* Tu nesigaili, kad atvažiuvai?

Eni. Gailėtis nesigailiu, ne. Bet aš... aš čia nepasiliksiu...

Krisas. Kodėl?

Eni. Visų pirma, tavo motina kaip ir liepė išvažiuoti.

Krisas. Ką tu...

Eni. Juk tu tai supranti... Ir, be to, pats tu...

Krisas. Ką?

Eni. Na... kažkoks nesavas... lyg ir varžaisi nuo to laiko, kai aš čia pasirodžiau.

Krisas. Matai, dar kokią savaitę aš ketinau per daug nesigarsinti, taip sakant – rėžti sparną tylomis... O jie įsitikinę, kad mudu jau esame galutinai viską nusprendę.

Eni. Aš žinojau, kad jie taip galvos. Bent jau tavo motina.

Krisas. Iš kur tu žinotai?

Eni. Ji negali įsivaizduoti, kad aš galėčiau atvažiuoti koku kitu tikslu.

Krisas. Na... o tu? Ką tu pati galvoji? *(Eni tiriamai į jį žiūri)*

Tu gi žinai, kad aš tave kaip tik dėl to paprašiau atvykti.

Eni. Dėl to aš ir atvykau.

Krisas. En, aš myliu tave. Aš tave labai myliu (*ryžtingai*) Aš tave myliu.

(Pauzė. Ji laukia)

Neturtinga mano vaizduotė... Daugiau nieko nesugalvoju tau pasakyti.

(Eni vis dar kažko laukia)

Gal tau nejauku. Aš nemaniau, kad čia viską tau pasakysiu. Norėjau, kad tai įvyktų kur kitur, ten, kur abudu dar nesame buvę. Tokioje vietoje, kur mudu vienas kitam būtume visiškai nauji... Tu jauti, kaip čia negerai, tiesa? Šiame kieme, prie šito krėslo? Aš noriu, kad tu būtum pasiruošusi pas mane ateiti. Nenoriu tavęs nuo nieko atplėšti.

Eni. (*apsikabindama jį*) Ak, Krisai, aš seniai, labai seniai buvau pasiruošusi pas tave ateiti.

Krisas. Tada jis niekada nebegriš. Tu įsitikinusi, kad negriš.

Eni. Prieš porą metų aš vos neištekėjau.

Krisas. Kodėl neištekėjai?

Eni. Tu pradėjai man rašyti.

(nedidelė pauzė)

Krisas. Vadinasi, dar tada tu pajutai man kažką?

Eni. Taip, ir tas jausmas diena iš dienos stiprėjo!

Krisas. En, kodėl tu nieko man nesakei?

Eni. Aš laukiau tavęs, Krisai. Iki tol tu man nė sykio nebuvai rašęs. O kai pradėjai rašyti, kas ten būdavo tuose laiškuose? Pats gi žinai, kaip dviprasmiškai kartais moki išsireikšti.

Krisas. *(žvilgteli į namą, paskui į ją, su virpuliu)* Pabučiuok mane, En. Pabučiuok ma....

(Bučiuojasi)

Dieve mano, aš tave pabučiavau, Eni! Aš bučiavau Eni! Kaip ilgai, kaip ilgai laukiau, kada galėsiu tave pabučiuoti!

Eni. Aš tau niekadęs neatleisiu. Kam tu laukei tiek metų? O aš nedariau nieko kito, tik sėdėjau ir graužiausi. Mintys apie tave varė mane iš proto.

Krisas. Eni, dabar mudu gyvensime! Aš padarysiu tave tokią laimingą. *(bučiuoja, neprisiliesdamas jos ir nespausdamas prie savęs)*

Eni. *(kiek sutrikusi)* Kažin ar šitaip būsiu labia laiminga.

Krisas. Bet aš tave pabučiavau.

Eni. Kaip Lario broils. Dabar pabučiuok, kaip pats Krisas.

(Krisas iš karto nuo jos pasitraukia)

Kas tau, Krisai?

Krisas. Išvažiuokime kur nors... Aš noriu, kad būtume vienu.

Eni. Ne... Kas tau, Krisai? Gal motina...?

Krisas. Ne... Visai ne tas...

Eni. Tai kas gi tau neduoda ramybės? Net ir iš tavo laiškų jausdavau, kad tau dėl kažko gėda.

Krisas. Taip. Man iš tiesų buvo gėda. Dabar tai jau baigia praėti.

Eni. Tu turi man pasakyti...

Krisas. Nebežinau nė kaip ir pradėti. *(paima jos ranką, kalba iš pradžių labia tykiai)*

(nedidelė pauzė)

Krisas. Čia įsipynę daugybė kitokių dalykų... Pameni aš vadovavau kuopai.

Eni. Taip, pamenu.

Krisas. Na, visi jie žuvo.

Eni. Visi?

Krisas. Beveik visi.

Eni. Viešpatie!

Krisas. Reikia nemaža laiko, kol įsikali į galvą, kad tai iš tikrųjų vyko. Juk jie buvo ne šiaip sau kareiviai. Štai vienu tarpu labia lijo, keletą dienų be perstojo. Atėjo vienas mūsiškis, vaikinukas toks, ir atidavė man savo paskutinę porą sausų kojinių. Į kišenę man įbruko. Tai mažmožis, bet... Tokie tat buvo mano vyrukai. Jie nemirė paprastai, jie ryžosi dėl vienas kito eiti į mirtį. Aš kalbu tiesiogine prasme: truputis daugiau egoizmo – ir jie būtų gyvi parėję namo. Ir matydamas, kaip jie žūva, aš supratau vieną dalyką. Karas viską naikina, bet ant griuvėsių auga kažkas nauja. Savotiška atsakomybė. Žmogus darosi atsakingas už kitą žmogų. Supranti? Reikia, kad pasaulyje vėl atsirastų šis jausmas, kad jis stovėtų žemėje kaip koks paminklas, kaip ramstis, kuris padeda žmonėms gyventi. *(pauzė)* O po to grįžau namo ir savo akimis negalėjau patikėti. Aš... Jiems visa tai neturėjo jokios prasmės, jie žiūrjo į tai panašiai, kaip žiūrima... maždaug kaip žiūrima į autoavariją. Nuėjau į tėvo įmonę, vėl pasinėriau į tą knibždėlyną. Pajutau... tą, ką sakei: kad man kažkaip gėda. Nes niekas

nė per nago juodymą nepasikeitė. Parazitų proviso be galo daug. Man šlykštu buvo gyventi, žiūrėti į einamąją sąskaitą banke, vairuoti naująją mašiną, matyti naująjį šaldytuvą. Aš nesmerkiu žmogaus, kuris karo metu prasigyveno, įsigijo šiuos daiktus. Tačiau kada vairuoji mašiną, turėtum bent atminti, jog gavai ją todėl, kad žmonės sugeba ir mylėti vienas kitą. Ir jei šitaip galvoji, tai pasidarei bent šiek tiek geresnis. Kitaip visa, kas tavo rankose – tik grobis, ir ant to grobio – kraujo žymės. Ką norsimti sau man buvo koktu. Tai lietė ir tave.

Eni. Tu ir dabar jauti tą patį?

Krisas. Dabar aš noriu tavęs, Eni.

Eni. Nereikia daugiau šitaip galvoti ir jausti. Juk tu turi teisę į visa, kas tau priklauso. Į visa, Krisai, ar supranti? Į mane taip pat... Ir į pinigus. Tavo piniguose nėra nieko blogo. Šimtai lėktuvų pakilo į orą tavo tėvo dėka, gali tuo didžiuotis. Už panašų dalyką žmogus turi būti atlygintas.

Krisas. O Eni, Eni... Dėl tavęs aš stengiuosi kuo greičiau pralobti!

Kelerio balsas. *(už scenos)* Alio!... Taip. Žinoma.

Eni. *(tyliai nusijuokusi)* Kas man tie lobiai...

(Jiedu bučiuojasi, o iš namo išeina Keleris)

Keleris. *(nykščiu rodydamas namo pusėn)* Klausyk, En, tenai tavo broils...

(En ir Krisas baikščiai pasitraukia vienas nuo kito)

(priėjęs arčiau, ironizuodamas) Kas čia dabar? Rudens šventė, ark as?

Krisas. *(rankos mostu rodo tėvui, kad tas netrukdytų; bet žino, kad tėvas neatstos su savo patyčiomis)* Na gerai, gerai...

Eni. Negražu taip šokti į akis.

Keleris. Ką gi, niekas man nepranešė, kad šiandien šventė. (*apsidairo*) O kur tuomet vaišių stalas?

Krisas. (*jam liksma*) Gerai, gerai. Jau kartą sakei.

Keleris. Na, jei šventės proga tokie dalykai dedasi, tai reikės man varpelį po kaklu pasikabinti.

Eni. (*su simpatija*) Jis toks subtilus!

Krisas. Džordžas Bernardas Šo dramblio rolėje.

Keleris. Džordžas!.. Ek, jūs, per jūsų bučinius visai man iš galvos išgaravo: tavo brolis prie telefono.

Eni. (*nustebusi*) Mano brolis?

Keleris. Taip, Džordžas. Skambina tarp miestiniu.

Eni. (*nustebusi*) O kas yra? Gal atsitiko kas nors negera?

Keleris. Nežinau. Su juo šnekasi Keit. Paskubėk, o tai jos tarškėjimas kainuos jam dar penketą dolerių.

Eni. (*žengia žingsnį į namo pusę, paskui grįžta prie Kriso*) Gal vertėtų dabar pasakyti tavo motinai? Iš manęs vis vien menka nauda, kai reikia ginčytis ir įtikinėti.

Krisas. Luktelkim iki vakaro. Tu nesijaudink, aš pats jai po vakarienės pasakysiu.

Keleris. Ką čia ketinate jai sakyti?

Krisas. Eik, En.

(graužiama abejonių, Eni įeina į namus)

Mudu norime vestis, tėti.

(Keleris neryžtingai linkteli)

Na kaip, tu nieko prieš nesakai?

Keleris. *(pasimetęs)* Aš džiaugiuos, Krisai. Tik... Džordžas iš Kolumbo skambina.

Krisas. Iš Kolumbo!?

Keleris. Ar Eni tau sakė, kad jis ruošėsi šiandien pasimatyti su tėvu?

Krisas. Ne. Atrodo, ji nieko apie tai nežinojo.

Keleris. *(nors jam ir nesmagu, bet klausia)* Krisai! Tu... tu visiškai tikras, kad gerai ją pažįsti?

Krisas. *(užsigavęs ir nerimaudamas)* Kodėl tu klausai?

Keleris. Aš tik šiaip. Visus tuos metus Džordžas nė karto nebuvo tėvo aplankęs. Staiga jis pasišov nuvykti pas jį, o Eni atvažiuoja čia.

Krisas. Na ir kas?

Keleris. Gal ir kvaila, bet man dingtelėjo viena mintis. Kaip manai, Eni nieko prieš mane neturi?

Krisas. *(piktai)* Nesuprantu, apie ką tu kalbi.

Keleris. *(karingiau)* Kalbu, ir viskas. Teisme iki paskutinės dienos jos tėvas stengėsi man suversti visą kaltę, o jinai jo duktė. Tai sakau, gal ji pasiūsta, kad iš mūsų ką nors išsiteirautų?

Krisas. *(pykdamas)* Kaip? Ką čia galima išsiteirauti?

Eni balsas. *(prie telefono už scenos)* Ko tu toks susijaudinęs, Džordžai? Kas ten atsitiko?

Keleris. Sakau, gal jie nori, kad byla būtų nagrinėjama iš naujo – atseit, nori įžeisti mus, padaryti mums akibrokštą.

Krisas. Tėti... kaip tu gali šitaip apie ją galvoti?!

Enės balsas. *(dar prie telefono)* Bet, dėl dievo meilės, ką jis tau pasakė?

Keleris. Vadinasi, taip negali būti? Esi visiškai tikras?

Krisas. Tėti, tu mane stebini...

Keleris. *(nutraukdamas pokalbį)* Gerai, nereikia, užmirškime. *(Energingai, visą laiką judėdamas po sceną)* Aš noriu, Krisai, kad tavo karjera eitų kaip patepta. Aš noriu matyti virš įmonės naują iškabą – „Kristoferis Keleris, akcinė bendrovė“

Krisas. *(truputį sumišęs)* Visai gerai atrodo ir iškaba „Džo Keleris“.

Keleris. Dar pasvarstysime. Noriu pastatyti tau mūrinį namą, su asfaltuotu keliu mašinoms privažiuoti. Noriu, kad tau nereikėtų savęs varžyti, Krisai, kad tu galėtum naudotis viskuo, ką aš tavo labai užgyvenau. *(Prieina visai arti)* Noriu, kad tu darytum tai su džiaugsmu, Krisai, be gėdos... Su džiaugsmu.

Krisas. *(sujaudintas)* Gerai, tėti.

Keleris. *(su jausmu)* Pasakyk, kad tikrai taip bus.

Krisas. Kodėl?

Keleris. Nes kartais man atrodo, kad tau... gėda dėl mūsų pinigų.

Krisas. Ne, čia kas kita.

Keleris. Žinok, tai garbingi pinigai. Tai pinigai, dėl kurių netenka rausti.

Krisas. *(kiek išsigandęs)* Tėti, kodėl tu man tai sakai?

Keleris. *(jis įsijausminęs ir dabar pasitiki savimi; ima Krisą už kaklo ir, juokdamasis, ryžtingai sako)* Žinok, Krisai, aš bandysiu perkalbėti motiną. Mes šįvakar ją taip nugirdysime, kad visi galėsime apsivesti! *(Eina į šalį, plačiai mosteli ranka)* Trenksiem tokias vestuves, vaike, kokių dar niekas neregėjo! Šampanas, smokingai... *(nutraukia sakinį, išgirdęs iš namo telefonu kalbančios Eni balsą)*

Eni Balsas. ... Dėl to, kad tu, kai įsikarščiuoji, visiškai nesugebi valdytis...

(iš namo išeina motina)

Tai ką jis tau, dėl dievo meilės, pasakė?

(pauzė)

Gerai. Važiuok.

(pauzė)

Taip, jie visi bus čia. Niekas neketina sprukti nuo tavęs. Ir pabandyk bent kiek paimti save į rankas, ar girdi?

(pauzė)

Gerai, gerai. Viso labo.

(Nedidelė pauzė, kol Eni padeda ragelį ir išeina pro virtuvę į verandą)

Krisas. Kas nors atsitiko?

Keleris. Jis atvažiuoja čionai?

Eni. Septintos valandos traukiniu iš Kolumbo. *(motinai)* Aš pasakiau, kad niekas nesupyks.

Keleris. Žinoma, kokia gali būti kalba! Susirgo tavo tėvas?

Eni. *(pati nesusigaudydama)* Ne, Džordžas nesakė, kad jis serga. Aš *(kiek susitvardžiusi)*... Aš nežinau, veikiausiai kokia kvailystė, jūs pažįstate mano brolių... *(prieina prie Kriso)* Pavažiukime kur nors, a?...

Krisas. Mielu noru. Duok mašinos raktus, tėti.

Motina. Važiukite parku. Ten dabar labai gražu.

Krisas. Einam, En. *(Tėvams)* Ilgai neužtruksime.

Eni. *(išeidama keliu drauge su Krisu)* Iki greito pasimatymo.

(Motina prieina prie Kelerio, įbedusi į jį akis)

Keleris. Linkiu smagiai iškylauti! *(motinai)* Ko norėjo Džordžas?

Motina. Nuo pat ryto jis buvo Kolumbe pas Stivą. Sako, kad nedelsdamas turi pasimatyti su Eni.

Keleris. O ko?

Motina. Nežinau. *(įspėjamu tonu)* Džo, jis gi dabar teisininkas. Džordžas teisininkas. Per tiek metų jis netgi atviruko Stivui nė sykio nebuvo parašęs. Net atviruko nuo to laiko, kai parėjo iš karo.

Keleris. Tai kas iš to?

Motina. *(prasiveria vidinė įtampa, kuri ją kankino)* Staiga jis kur buvęs, kur nebuvęs sėda į lėktuvą ir skrenda į Niujorką pasimatyti su tėvu. Lėktuvu skrenda!

Keleris. Na? Ir kas iš to?

Motina. *(visa virpėdama)* Kodėl gi lėktuvu?

Keleris. Svetimų minčių skaityti aš nemoku. O tu moki?

Motina. Kodėl lėktuvu, Džo? Ką čia tokio Stivui prireikė pasakyti, kad sūnus būtinai turi skristi lėktuvu?

Keleris. Negi man turi rūpėti, ką Stivas nori jam pasakyti?

Motina. Esi tikras, kad tau nerūpi?

Keleris. *(baimindamasis, bet įpykęs)* Taip, esu tikras.

Motina. *(išsitiesusi krėsle)* Na, Džo, laikykis. Berniukas eina čionai. Laikykis.

Keleris. *(sielvartingai)* Įsikalk sau į galvą, ką pasakiau. Aš pasakiau, kad manęs tai neliečia. Girdi?

Motina. *(silpnai linktelėjusi)* Gerai, Džo. *(Jis išsitiesia)* Tik tu... laikykis.

(Keleris žiūri į ją, apimtas nevilties ir įniršio; paskui apsisuka, įeina pro verandą į namą, iš visų jėgų trenkdamas durimis. Motina sėdi krėsle tiesi, sustingusi ir įsmeigusi akis kažkur į tolį.)

Uždanga

Antrasis veiksmas

Scenovaizdis – kaip ir pirmojo veiksmo. Tos pačios dienos pavakarė. Temsta.

Uždangai pakilus, dešiniajame scenos šone matome **Krisą**, kuris baigia pjauti nulūžusį medį. Krisas apsirengęs geromis kelnėmis ir apsiavęs baltais batais; tačiau be viršutinių marškinių. Palikęs styrantė vienišą kamieną, jis tempia nupjautą medžio viršūnę per alėją. Į verandą išeina **motina**, nulipa laipteliais ir žiūri jam įkandin. Ji apsisiautusi chalatu, o rankose laiko padėklą; ant padėklo ąsotis su vynuogių sultimis ir stiklinės, į kurias įmesta po mėtos lapelį.

Motina. *(šaukdama Krisui)* Nejau šitokiam darbui reikėjo vilktis naujas kelnes? *(eina į alėją ir deda padėklą ant stalo. Po to neramiai apsidairo, patikrina, ar ąsotis pakankamai vėsus)*

*(iš alėjos grįžta **Krisas**, nusipurtydamas rankas)*

Matai, dabar, kai nėra tų šakų ir lapų, kur kas šviesiau, ar ne?

Krisas. Kodėl tu neapsirengusi?

Motina. Viršuj tvanku. Aš Džordžui išspaudžiau vynuogių sulčių. Vynuogių sultis jis visada mėgo. Nori, paragauk.

Krisas. *(nekantraudamas)* O tu pasiskubink, renkis greičiau. Ko čia tas tėvas taip įsimiegojo? *(eina prie stalo ir prisipila stiklinę sulčių)*

Motina. Jis susikrimtęs. Iš susikrimtimo jį visada miegas ima. *(nutyla, žiūri jam į akis)* Mes, Krisai, neišmanėliai. Visai kvaili mudu su tėvu, nieko nenusivaikome. Tu privalai mus ginti.

Krisas. Juokingai šneki. Kas gi jus gąsdina?

Motina. Iki pat paskutinės dienos Stivas teisme tvirtino, kad tvas privertęs jį padaryti nusikaltimą. Jeigu ims bylą svarstyti iš naujo, aš šito nepergyvensiu.

Krisas. Džordžas kvailas kaip aulas, mama. Tai argi verta jaudintis, jei jis ką sumanė?

Motina. Jų šeima neapkenčia mūsų. Gal būt, net ir Eni...

Krisas. Ką tu, mama!

Motina. Tu visus myli, tai manai, ka dir tave visi myli!

Krisas. Gerai, būk rami. Kam taip graužtis? Leisk man viską sutvarkyti.

Motina. Kai Džordžas susiruoš namo, pasakyk, tegul ir jinai važiuoja kartu.

Krisas. *(neparodydamas, ką galvoja)* Nesibaimink dėl Eni.

Motina. Stivas juk yra ir jos tėvas.

Krisas. Liaukis galų gale! Na, einam.

Motina. *(eidama kartu su juo verandos link)* Tu neįsivaizduoji, Krisai, kaip žmonės moka neapkęsti. Iš neapykantos jie visą pasaulį į gabalus sudraskytų.

(Verandoje pasirodo Eni, pasipuošusi vakarine suknele)

Krisas. Žiūrėk! Ji jau apsirengusi. *(abudu su motina lipa į verandą)* Man tereikia marškinius užsivilkti.

Eni. *(susirūpinusiu balsu)* Jūs gerai jaučiatės, Keiti?

Motina. Ar ne vis tiek, brangioji! Yra tokių žmonių, žinai – kuo daugiau jie negaluoja, tuo ilgiau gyvena. *(įeina į namus)*

Krisas. Tu graži.

Eni. Šįvakar pasakysime motinai.

Krisas. Žinoma. Ir tu nesijaudink.

Eni. Būtų gerai dabar pasakyti. Man nepakeliama, kai turiu gudrauti. Man tuomet darosi šleikštu.

Krisas. Joks čia gudravimas. Tiesiog reikia palaukti, kada ji bus ne tokia sutrikusi.

Motinos balsas. *(iš namo)* Džo, negi visą dieną kirmysi?

Eni. *(juokdamasi)* Vienintelis žmogus čia, kuris nieko neima į galvą – tavo tėvas. Miega kaip užmuštas.

Krisas. Aš irgi ramus.

Eni. Tikrai?

Krisas. Žiūrėk. *(Ištiesia ranką ir nuduoda ir nuduoda, kad ji dreba)* Kai atvažiuos Džordžas, pasakyk man. *(Įeina į namus)*

(Ji vaikštineja šen bei ten, paskui kažkas patraukia ją prie nulūžusios obels. Ji prieina, beveik nesąmoningai liečia kamiengalį, apie kažką galvodama.)

Lidijos balsas. *(už scenos)* Džoni! Eikš, pavakarieniausi!

*(iš kairės įeina Sju ir, pamačiusi **Eni**, kuri jos nepastebėjo, sustoja)*

Sju. Ar mano vyras...

Eni. *(krūptelėjusi, atsisuka)* Ak!

Sju. Atleiskite, ko gero – išgąsdinau.

Eni. O nieko, aš... aš tokia kvailutė, tamsos bijau.

Sju. (*apsidairo*) Tikrai, jau temsta.

Eni. Jūs ieškote savo vyro?

Sju. Kaip visada. (*nuvargusi juokiasi*) Jis čia tiek laiko praleidžia, kad greit turės ir jiems mokėti už butą.

Eni. Mes niekas nebuvo apsirėngę, todėl jis nuvažiavo į stotį pasitikti mano brolio. Gal norite šaltų sulčių?

Sju. Ačiū, noriu.

(*Eni pripila stiklinę sulčių*)

Ką jūs pasakysite apie mano vyrą? Vežti mane į pliažą jam buvo per karšta. Vyrai kaip maži berniukai: dėl kaimynų eis kad ir į ugnį.

Eni. Keleriams visi mielu noru pasitarnauja. Kiek prisimenu, tas pat būdavo ir anksčiau.

Sju. Nuostabus dalykas! O brolis, ko gero, važiuoja išleisti jus už vyro?

Eni. (*paduodama jai stiklinę su sultimis*) Nežinau. Gal būt.

Sju. Matyt, jūs smarkiai jaudinatės.

Eni. Ištekėti juk nėra toks lengvas daiktas, tiesa?

Sju. Kaip kam išeina. Lemia išvažda, žinoma. Nemanau, kad jums būtų buvę daug vargo.

Eni. Aš ne vieną kartą turėjau progos...

Sju. Galiu lažytis, kad tokių progų buvo daug. Bet šį sykį taip romantiška... Tekėti už žmogaus, kuris yra tavo mylimojo brolis, turi būti labai kesita. Bent aš taip galvoju.

Eni. Nežinau. Tik mane labiau skatino kiti dalykai. Visada, kai trokšdavau išgirsti teisybę, atsimindavau Krisą. Jeigu jis ką pasako – žinai, kad taip ir yra. Jo žodžiai mane visuomet ramina.

Sju. Ir jis turi pinigų. Juk tai, žinote, svarbu.

Eni. Man tai skirtumo nesudaro.

Sju. Gal ir nustebsite, bet skirtumas čia be galo didelis. Aš ištekėjau už medico, kuris tebestudijavo. Gyvenome iš mano algos. Ir tai buvo blogai, nes kada moteris išlaiko vyrą, tas jaučiasi jai skolingas. O kai žmogus skolingas kitam, tai kokia begali būti meilė?

(Eni juokiasi)

Deja, taip jau yra.

Eni. Nepaisant visko, daktaras prie jūsų, man rodos labai prisirišęs.

Sju. O, žinoma. Bet negerai, kai vyrui nuolat vaidenasi grandinės. Džimui visą laiką atrodo, kad jis kalinys.

Eni. A...

Sju. Todėl, En, aš vis ruošiuosi prašyti jūsų nedidelės paslaugos. Man tai nepaprastai svarbu.

Eni. Prašom, jei tik galėsiu būti naudinga.

Sju. Galėsite. Kai apsivesite, pasistenkite įsikurti kur nors toliau nuo čia.

Eni. Jūs juokaujate?

Sju. Kalbu visiškai rimtai. Kol Krisas greta, mano vyras kažkoks nesavas.

Eni. Kaip tai suprasti?

Sju. Džimas gydytojas su vardu, pacientai jį mėgsta. Bet jis įsikalęs sau į galvą, kad padarytų kur kas daugiau, jei imtųsi mokslinių tyrinėjimų, ką nors atrastų. Suprantate?

Eni. O kas čia bloga?

Sju. Tyrinėtojo darbas duoda dvidešimt penkis dolerius į savaitę. Ir dar būk geras, pats mokėk už ašutinių marškinių skalbimą. Kas jau pasiryžo gyventi kaip kankinys, turi aukoti viską.

Eni. Kuo gi čia dėtas Krisas?

Sju. *(Isikarščiuodama)* Šalia jo kiekvienas trokšta būti geresnis, negu įstengia. Štai kaip savotiškai jis veikia žmones.

Eni. Argi tai bloga?

Sju. Mano vyras turi šeimą, brangioji. Kai tik jiedu su Krisu sueina ir ilgiau pasišneka, jis ima graužtis. Jis tuomet įsitikinęs, kad pasirinko kompromiso kelią, nes nesiryžta visko mesti dėl mokslo. O ką, Kriss ar bet kas kitas gyvena be kompromisų? Tokios nuotaikos apsėda Džimą kas pora metų. Susitiks kokį žmogų – ir pasidaro iš jo dievuką.

Eni. Gal jūsų vyras teisus? Ne tai, kad Krisas tiktų į dievukus, o...

Sju. Betgi, brangioji, juk jūs gerai žinote, kad jis neteisus.

Eni. Nesutinku su jumis. Krisas...

Sju. Vadinkime daiktus jų tikraisiais vardais, brangioji. Krisas dirba kartu su tėvu, taip? Kas savaitę jis gauna pinigų – tai pelnas iš įmonės.

Eni. Kas iš to?

Sju. Jūs klausiate mane, kas iš to?

Eni. Aišku, kad aš jūsų klausiu. (*atrodo, dar kiek – ir ji nebeištvers*) Nedera švaistytis tokiomis dviprasmiškomis užuominomis. Jūs mane stebinate!

Sju. Aš jus stebinu!

Eni. Jis nė penkių centų neimtų iš tėvo įmonės, jei ten būtų kas nors nedora.

Sju. Esate tikra?

Eni. Visiškai tikra. Nuo jūsų kalbų man darosi koktu.

Sju. (*prieidama arčiau*) O žinojote, brangioji, kas man koktu?

Eni. Susimildama, nepradėkite ginčytis.

Sju. Man koktu gyventi šalia tos šventosios šeimos. Pasijunti, tarsi būtum apgailėtinas valkata. Suprantate?

Eni. Čia jau nieko negaliu jums padėti.

Sju. Kas jam davė teisę griauti žmogaus gyvenimą? Visi gi žino, kad Džo tik už kyšį išsikapstė iš kalėjimo.

Eni. Netiesa!

Sju. Tada eikite ir šnekėkite su žmonėmis. Eikite, kalbėkitės su jais. Visame kvartale nerasite nė vieno, kuris nežinotų, kaip ten iš tikrųjų buvo.

Eni. Melas. Žmonės nuolatos čia ateina kortomis lošti ir...

Sju. Na irk as? Jie gerbia Kelerį už apsukrumą. Gerbiu ir aš. Prieš Džo aš nieko neturiu. Bet jei Krisas, nori kad kiti užsivilkėtų ašutinius kankinio marškinius, tai tegul pats nusimeta savo dailų drabužį. Jis visai susuko mano vyrui galvą tuo savo kvailu idealizmu. Nors imk ir pasikark!

(Krisas išeina į verandą. Dabar – jau su marškiniais ir kaklaraiščiu)

(išgirdusi jo žingsnius, greitai atsisuka. Sušypsena) Sveikas, mielas. Kaip mama?

Krisas. Aš maniau, kad atvažiavo Džordžas.

Sju. Ne, čia tik mudvi.

Krisas. *(leisdamasis prie jų)* Sjuzi, būkite tokia gera, užlipkite pas mamą ir pabandykite ją nuraminti. Jos nervai visiškai paire.

Sju. Ji dar nieko apie judu nežino?

Krisas. *(nusijuokęs)* Ne, tik manau, kad nujaučia. Pažįstate juk mamą.

Sju. *(prieina prie verandos)* O taip, ji aiškiaregė.

Krisas. Gal rasite vaistinėlėje ką nors raminančio.

Sju. Duosiu jai kiekvieno vaisto po tabletę. Per daug nesirūpinkite. Ji išgers porą taurelių, jūs truputį apie ją patūpčiosite... Eni jinai pamils. *(į Eni)* Jūs gi esate moteriškas Kriso variantas.

(Krisas juokiasi. Šju įeina vidun)

Krisas. Įdomi moteris, ką?

Eni. O taip, net labai.

Krisas. Žinai, ji puiki slaugė, ji...

Eni. *(su įtempimu, kurį bando apvaldyti)* Tu vis dar negali nuo to atprasti?

Krisas. *(jausdamas kažką negera, bet tebesišypsodamas)* Nuo ko?

Eni. Kai tik susipažįsti su žmogum, tu žūt būt suieškai jame kokią dorybę. Iš kur žinai, kad ji puiki slaugė?

Krisas. Kas tau, En?

Eni. Ši moteris tavęs neapkenčia. Ji tave niekina!

Krisas. Klausyk... kas tau dabar užėjo?

Eni. Ech, Krisai...

Krisas. Kas čia įvyko?

Eni. Tu niekad... kodėl nesakei man?

Krisas. Ko nesakiau?

Eni. Ji tvirtina, kad visi aplinkui galvoja, jog Džo kaltas.

Krisas. O kas mums darbo, tegu galvoja ką nori.

Eni. Man nerūpi, ką jie galvoja. Aš tik nesuprantu, kam tau reikėjo šitai neigti. Tu sakei, kad viskas užmiršta.

Krisas. Bijojau, kad tu nesiryši važiuoti – nuspręsi, kad rodytis čia tau netinka. Aš žinau, kad daugelis žmonių į mano tėvą žiūri kaip į nusikaltėlį. Ira š maniau, kad tau taip pat gali kilti abejonių.

Eni. Betgi aš nė karto nesakiau, kad įtariu jį.

Krisas. Niekas šito nesako.

Eni. Krisai, aš žinau, kaip tu jį myli, bet juk negali ma...

Krisas. Negi manai, kad aš jam atleisčiau, jei jis būtų kaltas?

Eni. Aš ne mažas vaikas, Krisai. Savo tėvo aš atsižadėjau. Ir jei dabar paaiškėtų, kad čia viskas ne taip gražu...

Krisas. Suprantu, En.

Eni. Džordžas matėsi su tėvu ir vargu ar veža man jo palaiminimą.

Krisas. Tegul atvažiuoja. Džordžo tu neturi ko bijoti.

Eni. Pasakyk dar kartą. Dar kartą man pasakyk.

Krisas. Mano tėvas nekaltas, En. Atmink, kad jis jau buvo sykį melagingai apkaltintas. Įsivaizduok, kiek žmogus pergyveno! Ir kaip tu elgtumeis, jei žinotum, kad gali tekti dar kartą pereiti tas pragaro kančias? Eni, patikėk manim, čia nieko tau negresia. Tikėk manim, vaikeli.

Eni. Gerai, Krisai, gerai.

(jie apsikabina ir bučiuojasi. Tuo metu į verandą tyliai išeina Keleris)

Keleris. Kiekvieną kartą, kai tik išeinu, imu vaizduotis, kad atsidūriau rojuje.

(jiedu pasitraukia nuo vienas kito ir sumišę juokiasi)

Krisas. Art u nežadėjai skustis?

Keleris. *(prisėsdamas ant suolo)* Minutę luktelk. Vos tik pabudau dabar. Ir ničnieko nejžiūriu.

Eni. Jūs atrodote kaip ir nusiskutęs.

Keleris. O ne. *(trindamasis žandus)* Šį vakarą negalima būti tokiam apžėlusiam. Juk bus didelės iškilmės. Eni. Na, kaip jautiesi ištekėjusios moters kailyje?

Eni. *(juokdamasi)* Dar nelabai žinau.

Keleris. *(Krisui)* Kaip gi taip, ko tu žiopsai? *(bekalbėdamas išsitraukia iš po suolo nedidelę dėžę su obuoliais)*

Krisas. Ak tu pasiutęs donžuanas!

Keleris. Kas yra donžuanas?

Krisas. Čia prancūziškai.

Keleris. Nėra ko blevyzgoti.

(Visi juokiasi)

Greit vieninteliais kvailiais paliks tik savininkai.

Eni. Ne toks jau jūs kvailys, Džo.

Keleris. Žinau. Bet va, užėik kad ir į mūsų įmonę. Turiu tiek leitenantų, majorų ir pulkininkų, jog nedrįstu kurį nors paprašyti, kad grindis iššluotų. Privalau saugotis, kad ko nors neįžeisčiau. Nesijuokite. Tai tragedija. Išėikite šiandien į gatvę: kur spjausite – ten pataikysite į žmogų, kuris baigė koledžą.

Krisas. O tu nespjauđyk.

Keleris. *(perlaužia pusiau obuolį ir padalina Eni bei Krisui)* Aš noriu pasakyti, kad taip, ko gero, prieisime ir liepto galą. *(atsikvepia)* Aš daug galvojau, Eni... Tavo brolis, Džordžas... Aš galvojau apie tavo brolių Džordžą. Kai jis atvažiuos, norėčiau, kad tu jam vieną dalyką pasiūlytum. Aš kalbu rimtai, Eni... Tu sakei, kad jo sveikata prasta. Aš ir pagalvoju, kurių galų jam nertis iš kailio Niujorke, kur žmonės taikosi vieni kitiems gerklę perkrimsti. Aš gerai sugyvenu su kai kuriais stambiais miesto advokatais. Galėčiau Džordžą įtaisyti čia.

Eni. Labai gražu iš jūsų pusės, Džo.

Keleris. Ne, dukrele, nieko čia nėra gražaus. Noriu, kad tu mane suprastum. Aš galvoju apie Krisą. *(nedidelė pauzė)* Matai, dalykas toks. Kai ateina senatvė, žmogus nori pajusti, kad... kažką nuveikė. O ką nuveikiau aš? Sūnų turiu, štai ir viskas. Pats nesu didelis išminčius. Tai va, po metų ar pusantrų tavo tėvas bus jau laisvas žmogus. Pas ką jis eis, Eni? Pas savo vaiką. Pas tave. Jis ateis į tavo namus. Senas, įtūžęs.

Eni. Kokią tai gali turėti reikšmę, Džo?

Keleris. Aš nenoriu, kad mus perkirstų ši neapykanta. *(gestais parodo į Krisą ir save)*

Eni. Galiu jums pažadėti, kad šitaip niekad neatsitiks.

Keleris. Tu dabar įsimylėjusi, Eni. Bet patikėk manim, aš už tave gerojai vyresnis ir žinau – duktė yra duktė, o tėvas yra tėvas. Ir tai gali atsitikti. *(stabtelė)* Norėčiau, kad judu su Džordžu nueitumėt pas jį į kalėjimą ir pasakytumėt:

„Tėti, kai tu išėisi į laisvę, Džo nori paimti tave į savo įmonę“

Eni. *(nustebusi, net apstulbusi)* Jūs norite, kad jis taptų jūsų kompanionu?

Keleris. Ne, kam gi kompanionu! Duosiu gerą vietą. *(Pauzė. Jis mato, kad ji apstulbusi ir kažkaip pasimetusi. Jis atsistoja, kalba nervingiau)* Aš noriu, kad jis žinotų, Eni... žinotų, kol dar jį laiko kalėjime, jog išėjęs į laisvę, tuoj pat gauna vietą, kad be darbo neliks. Tai apmalšins jo pyktį. Žmogus darosi švelnesnis, kai žino, kad jo laukia gera tarnyba.

Eni. Jūs gi nieko nesate jam skolingas, Džo.

Keleris. Aš skolingas jam gerą smūgį į dantis... Bet jis tavo tėvas...

Krisas. Tai ir duok jam į dantis! Aš nenoriu jo matyti įmonėje, ir šventa! Supranti? Be to – nekalbėk apie jį šitaip. Žmonės gali klaidingai tave suprasti.

Keleris. O aš nesuprantu, kodėl ji taip nori tėvą drabstyti purvais.

Krisas. Matai, čia jos tėvas. Jeigu ji jaučia...

Keleris. Ne, ne...

Krisas. *(beveik piktai)* Kas tau darbo? Kodėl...

Keleris. *(sunkiai tvardydamas savo susijaudinimą)* Tėvas lieka tėvas. *(Jam rodosi, kad jis jaudindamasis išsidavė; apsidairo, lyg norėdamas viską vėl paslėpti. Ranka prisiliečia prie žando)* Verčiau... verčiau eisiu skustis. *(apsisuka eiti, šypteli. Į Eni)* Aš nenorėjau tavęs aprėkti, Eni.

Eni. Užmirškime tą istoriją, Džo.

Keleris. Gerai. *(Krisui)* O ji daili.

Krisas. *(tėvo paikumas jį truputį erzina)* Gal gi nusiskustum?

Keleris. Gerai ir tu sakai. *(eina prie verandos)*

*(Tuo metu iš dešinės skubiai įeina **Lidija**)*

Lidija. Visai iš galvos išėjo... *(pamačiusi Krisą ir Eni)* Sveiki. *(Keleriui)* Juk buvau pažadėjusi sutvarkyti Keit šukuoseną. Ar ji dar nesišukavo?

Keleris. Visada šypsomės, Lidija, ką?

Lidija. Žinoma, kodėl gi ne?

Keleris. *(pakeliui į verandą)* Lipk viršun ir sušukuok mano Keiti.

(Lidija eina į verandą)

Šiandien mums didelės iškilmės. Padaryk, kad ji būtų graži.

Lidija. Būtinai.

Keleris. *(atidaro jai duris; Lidija įeina į virtuvę. Į Krisą ir Eni)* Klausykite, čia galėtų išeiti daina. *(niūniuoja)*

Lipk viršun ir šukuok mano Keiti,

O lipk viršun, pas mano šaunią mergaitę...

(Į Eni) Visai neblogai sudėta, jei žmogus tik metus į vakarinę mokyklą vaikščiojo, ką?

(niūniuodamas eina į virtuvę)

O lipk viršun, lipk viršun, sušukuok mano šaunią mergaitę...

*(Keliu iš dešinės į kiemą sparčiu žingsniu įeina **Džimas Beilisas**. Pamatęs Krisą, rankos mostu pasišaukia ir įstrižai per sceną nusitempia į kairįjį priekinį kampą. Keleris dar tarpdurį ir juos stebi)*

Krisas. Kas atsitiko? Kur jis?

Džimas. Kur motina?

Krisas. Viršuje, rengiasi.

Eni. *(skubiai prieidama prie jų)* Kur dingo Džordžas?

Džimas. Aš paprašiau, kad jis lukteltų mašinoje. Dabar klausykite. Noriu jums kai ką patarti.

(Jie laukia)

Nesiveskite jo čionai.

Eni. Kodėl?

Džimas. Keit būklė labai bloga. Jei bus per didelis smūgis.

Eni. Kas bus per didelis smūgis?

Džimas. Jūs žinote, ko jis atvažiuavo. Ir nėra ko apsimesti. Jis baisiai įtūžęs.

Nuvažiuokit su juo kur kitur ir pakalbėkite akis į akį.

(Eni ruošiasi eiti keliu, žengia keletą žingsnių, bet pamato Kelerį ir sustoja. Keleris tyliai įeina į namą)

Krisas. *(išsigandęs ir todėl piktas)* Nebūk sena boba.

Džimas. Jis atvyko, kad išsivežtų ją namo. Ką tai reiškia? *(į Eni)* Jūs žinote, ką tai reiškia. Aiškinkitės su juo kur nors kitur.

Eni. *(grįžta, praeidama pro Krisą)* Aš jį... kur nors nuvešiu.

Krisas. *(prieina prie jos)* Ne.

Džimas. Ar tu turi bent kiek proto?!

Krisas. Nutilk! Būta čia ko bijoti. *(Eina keliu)*

(Tuo metu pasirodo Džordžas. Jis Kriso vienmetis. Labai blyškaus veido. Dabar jis vos valdosi. Kalba tyliai, tarytum bijodamas, kad gali pradėti šaukti)

Krisas. *(Akimirka dvejoja, paskui prieina prie Džordžo su ištiesta ranka, šypsodamasis)* Čia dabar! Kurių galų tenai tupėjai?

Džordžas. Daktaras sakė, kad tavo mama nekaip jaučiasi. Aš...

Krisas. Na irk as? Vis viena ji norės tave pamatyti. Jau nuo pat vidudienio tavęs laukiame. *(paima Džordžą už rankos, bet pastarasis atsitraukia ir eina prie Eni)*

Eni. *(paliečia Džordžo apykaklę)* Apykaklė nešvari. Kitų marškinių nešidėjai?

(Džordžas traukiasi nuo jos, eina per sceną į kairiąją pusę, dairydamasis po kiemą. Prasidaro durys, ir jis skubiai grįžta, manydamas, kad išėjo Keit; bet pasirodo Sju. Ji žvilgteli į Džordžą, tas nusisuka ir eina toliau. Priėjęs gyvatvorę, žiūri į savo buvusius namus. Sju nusileidžia nuo verandos, išeina į priekį)

Sju. *(su nepasitenkinimu)* Tai kaip, Džimai, važiuosime į pliažą?

Džimas. A, mašinoje per karšta.

Sju. O į stotį kaip buvai nuvykęs – dirizabliu?

Krisas. Džordžai, čia misis Beilis.

(Džordžas tebežiūri pro gyvatvorę į namus ir nekreipia dėmesio)

(Šaukia) Džordžai!

(Džordžas atsisuka)

Čia misis Beilis.

Sju. Laba diena.

Džordžas. *(nusiimdamas skrybėlę)* Tai jūs nusipirkote mūsų namą, tiesa?

Sju. Taip, mes. Prieš išvažiuodamas užsukite pažiūrėti, kaip mes jį įsirengėme.

Džordžas. *(abejingai nueidamas)* Man jis patiko toks, koks buvo.

Sju. *(po trumpos pauzės)* Drebia tiesą į akis, ką?

Džimas. *(ima ją už rankos, vedasi į kairę. Džordžui)*

Dar pasimatysim... Neimkit visko taip į širdį, bičiuli.

(Džimas ir Sju išeina pro kairę)

Krisas. *(šaukdamas jiems)* Ačiū, kad pavėžinote jį. *(Atsisukęs į Džordžą)* Kaip tu žiūri į vynuogių sultis? Mama specialiai tau pagamino.

Džordžas. *(prisiversdamas giria)* Geroji Keit, nepamiršo, kad mėgstu vynuogių sultis.

Krisas. Nemaža tu ir išgėrei jų šiuose namuose. Kaip kruti, Džordžai? Sėskis.

Džordžas. *(tebevaikštinėdamas)* Dar minutėlę ir aš atsikvošėsiu. *(apsidairęs)* Negali būti.

Krisas. Kas?

Džordžas. Aš vėl čia.

Krisas. Klausyk, bene tu nervingas pasidarei, ar ką?

Džordžas. Taip, ypač į vakarą. O tu kaip? Stambus paukštis tapai?

Krisas. Ne, greičiau vidutinis. Kaip ten tavo įstatymai?

Džordžas. Nežinau. Kai aš, gulėdamas ligoninėje, juos studijavau, viskas atrodė labai protingai. Net gyvenime kažin ar daug kam galvoje įstatymai. Kaip tie medžiai išlapojo, a? *(rodo į nulūžusį kamieną)* Kas čia?

Krisas. Vėjas pereitą naktį nukirto. Mes buvome tą obelį pasodinę Lariui atminti. Tu gi žinai.

Džordžas. Kam? Bijojote jį pamiršti?

Krisas. *(pripuolęs prie Džordžo)* Ką turi reikšti ši užuomina?

Eni. *(įsiterpia, sulaukydama Kriso ranką)* Nuo kada tu pradėjai nešioti skrybėlę?

Džordžas. *(pastebi, kad laiko rankoje savo skrybėlę)* Šįryt. Kaip ten bebūtų, nuo šios dienos nusprendžiau atrodyti kaip teisininkas. *(rodo jai skrybėlę iš arti)* Negi neatpažįsti?

Eni. Kodėl? Iš kur?

Džordžas. Čia tėvo... Jis prašė, kad aš ją dėvėčiau.

Eni. Kaip jis laikosi?

Džordžas. Jis pasidarė mažesnis.

Eni. Mažesnis?

Džordžas. Taip. Visiškai mažas. (*ranka parodo atstumą nuo žemės*) Jis dabar visai mažas žmogelis. Žinai, su menkystomis taip atsitinka. Gerai, kad aš laiku pas jį nuvykau – dar metai, ir iš jo nieko nebūtų likę, vien kvapas.

Krisas. Kas atsitiko, Džordžai? Kas jam yra?

Džordžas. Kas yra? Ogo štai kas. Jeigu jau žmogų pavertėte menkysta, tai susimildami nemurkdykite jo antrą kart.

Krisas. Ką tai reiškia?

Džordžas. (*i Eni*) Tu dar neištekėjai?

Eni. Džordžai, gal tu sėstum ir liautumeis...

Džordžas. Dar neištekėjai?

Eni. Ne, dar neištekėjau.

Džordžas. Tu už jo ir netekėsi.

Eni. O kodėl aš už jo netekėsiu?

Džordžas. Todėl, kad jo tėvas pražudė tavo šeimą.

Krisas. Klausyk, Džordžai...

Džordžas. Bergždžios kalbos! Verčiau patartum jai važiuoti su manim. Nesiginčykime. Tu juk žinai, ką aš galiu pasakyti.

Krisas. Džordžai, negi įsivaizduoji, kad tavo lūpomis byloja viešpaties balsas?

Džordžas. Aš...

Krisas. Tavo nelaimė, Džordžai, kad tu gyvenime visada neri stačia galva į sūkurį. Na ką tu ypatinga gali čia pareikšti? Juk ne mažas vaikas esi.

Džordžas. Taip, aš ne mažas vaikas.

Krisas. Ir nėra ko plėšytis. Turi ką pasakyti – sakyk, tik mandagiai.

Džordžas. Tu mandagumo manęs nemokyk!

Eni. Š-š-š!

Krisas. *(pasiruošęs jam suduoti)* Galų gale, ar kalbėsi tu kaip suaugęs žmogus ar ne?

Eni. *(skubėdama, kol Džordžas vėl nepradėjo karščiuotis)* Sėsk, brangusis. Neširk. Kas yra?

(Jis žiūri į ją, leidžiasi pasodinamas)

Tai kas gi atsitiko? Kai aš važiavau iš namų, tu mane pabučiavai, o dabar...

Džordžas. *(siusdamas)* Visas mano gyvenimas netrukus apsvirtė aukštyn kojomis. Aš nebegalėjau dirbti po to, kai tu išvažiavai. Pajutau, kad turiu užėti pas tėtį ir pasakyti, kad tu išteki. Būtinai reikėjo jam pasakyti. Jis taip tave mylėjo. *(pauzė)* Eni... Mes padarėme baisią niekšybę. Nedovanotiną niekšybę. Pagalvok – net kalėdų proga nė sykio jam nepasiuntėme atviruko. Grįžęs po karo namo, aš nė karto nebuvau jo aplankyti. Eni, tu neįsivaizduoji, kaip mes su tuo žmogum buvo pasielgta. Tu nežinai, kas įvyko.

Eni. *(išsigandusi)* Kodėl? Aš žinau.

Džordžas. Negali būti, kad tu žinotum. Kitaip aš tavęs čia nematyčiau. Tą dieną tėtis kaip visad ėjo į darbą. Naktinės pamainos meistras priėjo prie jo ir parodė cilindru galvutes... Jos ėjo iš mašinos su defektu. Kažkas buvo sutrikę gamybos procese. Tuomet tėtis iš karto nuėjo prie telefono ir paskambino čionai, jis prašė kad Džo tučiuojau atvyktų. Praėjo rytas, o Džo nesirodė. Tėtis vėl paskambino. Galvučių su defektais jau buvo prisirinkę virš šimto... Kariuomenei žūt būt reikėjo šitų dalių, o tėtis neturėjo ką siūsti. Tada Džo jam pasakė... telefonu pasakė, kad jis suvirintų, užlygintų įskilimus bet kuriuo būdu ir išsiųstų galvutes kur reikia.

Krisas. Viskas?

Džordžas. (*šiaušdamasis*) Ne, dar ne viskas! (*vėl kreipdamasis į Eni*) Tėtį paėmė baimė. Jis norėjo ir kad Džo būtų šalia, sykį tenka daryti tokį dalyką. Bet Džo pareiškia, kad negali atvykti... Girdi, susirgęs. Susirgęs! Staiga pačiupo gripas! Staiga! Bet atsakomybę žadėjo prisiimti. Ar supranti, ką aš tau sakau? Ko verta tokia atsakomybė? Teisme visada gali išsiginti pasikalbėjimo, kuris vyko telefonu. Kaip tik taip Džo ir pasielgė. Kai byla buvo svarstoma pirmą kartą, jie matė, kad jis meluoja. Tačiau kai buvo paduota apeliacija – šiuo melu patikėjo. Ir štai dabar Džo didelis ponas, o tavo tėvas cypėje. (*stojasi*) Tai ką ketini daryti? Valgyti jo duoną, miegoti jo lovoje? Atsakyk man: ką tu ketini daryti?

Krisas. O ką tu ketini daryti, Džordžai?

Džordžas. Tavo tėvas man per daug gudrus. Kaip aš įrodysiu, kad toks pasikalbėjimas telefonu tikrai įvyko?

Krisas. Tad kaip drįsti brautis čionai su panašiais įrodymais?

Eni. Džordžai, juk teisėjai...

Džordžas. Teisėjai nepažinojo tavo tėvo. O tu jį pažįsti. Širdies gilumoje ir tu galvoji, jog kaltas yra Džo.

Krisas. (*sugriebia jį ir purto iš visų jėgų*) Tyliau, arba aš tave iš čia išgrūsiu.

Džordžas. Ji gi žino. Žino.

Krisas. (*į Eni*) Veskis jį iš čia, En. Veskis greičiau!

Eni. (*Džordžui*) Aš žinau visa, ką tu pasakojai. Tą patį tėtis kalbėjo ir teisme ir jie...

Džordžas. (*kone šaukdamas*) Teisėjai jo nepažinojo, Eni!

Eni. Š-š-š! Juk jis, Džordžai, sugeba bet ką pasakyti. Tu gi žinai, kad sumeluoti jam yra vieni juokai.

Džordžas. *(pasisukęs į Krisą, sverdamas kiekvieną žodį)* Aš turiu vieną klausimą. Ir kai atsakysi, žiūrėk man tiesiai į akis.

Krisas. Žiūrėsiu tau tiesiai į akis.

Džordžas. Savo tėvą tu pažįsti...

Krisas. Gerai pažįstu.

Džordžas. Ar jis panašus į įmonininką, kuris leis, kad šimtas dvidešimt viena cilindrinė galvutė būtų pataisyta ir išgabenta be jo žinios?

Krisas. Panašus.

Džordžas. Ir jis tas pats Džo Keleris, kuris niekad neišeina namo, kol apžiūri patalpas ir patikrina, ar visur užgesinta Elektra?

Krisas. *(vis labiau niršdamas)* Tas pats Džo Keleris.

Džordžas. Tas pats žmogus, kuris žino, kiek minučių per dieną jo darbininkas sėdi išvietėje?

Krisas. Tas pats žmogus.

Džordžas. O mano tėvas – toji baimės kupina pelytė – kuris be kitų pagalbos nė marškinių nebuvo nusipirkęs, mano tėvas ryžtųsi savo galva daryti tokį dalyką?

Krisas. Savo galva ryžtųsi. Ir kadangi jis – kaip toji baimės kupina pelytė, tai dar priedo kitam visą kaltę suvers. Nes pačiam prisipažinti jam stinga vyriškumo. Taip jis elgėsi teisme, bet nieko nepešė. O tu toks kvailas, kad juo patikėjai!

Džordžas. Ak, Krisai, tu gi pats sau meluoji!

Eni. *(giliai sukręsta)* Nekalbėkite šitaip.

Krisas. *(veidu į Džordžą)* Pasakyk man štai ką, Džordžai. Kas atsitiko? Visus tuos metus teismo procesas atrodė visiškai vertas pasitikėjimo, o dabar tu jo nepripažįsti. Kodėl tu juo tikėjai visus tuos metus?

(Nedidelė pauzė)

Džordžas. Nes tikėjai tu... Tiesą sakau, Krisai. Aš viskuo tikėjau, nes buvau tikras, kad ir tu tiki. Bet šiandien iš tėvo išgirdau, kaip ten buvo. Kai jis pasakoja, viskas atrodė ne taip, kaip teismo protokole. Visi, kas jį ir pažiūrta tavo tėvą, patikės, kad jis nemeluoja. Tavo tėvas atėmė iš mūsų visa, ką turėjome. Ir čia aš nieko negaliu pakeisti. Tačiau ji – vienintelis dalykas, kurio neleisiu jam pasiglemžti. *(pasisuka į Eni)* Susidėk daiktus. Visa, kas jiems priklauso, aplaistyta krauju. Tu ne tokia mergina, kad galėtum prie panašios šeimos pritaipyti. Dėkis daiktus.

Krisas. En, nejaugi tu patikėsi?

Eni. *(prieina prie jo)* Tai netiesa? Tu žinai, kad tai netiesa?

Džordžas. Lauk, kad jis tau pasakytų. Čia gi įveltas jo tėvas. *(Krisui)* Tau niekad nedingtelėjo mintis, kad šitaip galėjo būti?

Krisas. Dingtelėjo. Maža kokia mintis žmogui kartais dingteli.

Džordžas. Jis žino, Eni. Jis žino!

Krisas. Klausykite: viešpats dievas byloja!

Džordžas. Tai kodėl fima be tavo vardo. Na paaiškink jai, kodėl!

Krisas. Po paraliais, kad čia bendra su...

Džordžas. Eni, kodėl firmos pavadinimas be jo vardo?

Krisas. Betgi tai ne mano nuosavybė!

Džordžas. Pasakas gali sekti kitiems. Kam atiteks įmonė, kai ji mirs? *(į Eni)* Pažiūrėk į viską blaiviomis akimis. Tu pažįsti vieną ir kitą, žinai, kaip jie vienas kitą myli. Argi jie neskubėtų visų pirma kabinti ikabą: “Džo Keleris ir sūnus”?

(Pauzė. Eni žvelgia čia į brolių, čia į Krisą)

Aš pasiruošęs aiškintis iki galo. O tu nori išsiaiškinti ar bijai?

Krisas. Ką tu nori daryti?

Džordžas. Nueisiu į viršų ir pasišnekėsiu su tavo tėvu. Po dešimties minučių turėsi atsakymą. Ar gal bijai atsakymą išgirsti?

Krisas. Atsakymo aš nebijau. Žinau, koks jis bus. Bet motina nesveikuoja, ir aš čia nenoriu jokių vaidų.

Džordžas. Leisk man su juo pasikalbėti.

Krisas. Aš neleisiu, kad tu čia pradėtum kažkokias rietenas.

Džordžas. *(į Eni)* Dar tau maža?!

(Name pasigirsta žingsniai)

Eni. *(staigiu judesiu pasukdama galvą į namo pusę)* Kažkas ateina.

Krisas. *(Džordžui, tyliai)* Nedrįsk nieko sakyti.

Eni. Važiuotum greičiau. Aš taksi iškviesiu.

Džordžas. Tu važiuosi kartu.

Eni. Ir nė žodžio apie vedybas, nes mes nieko jai dar nesakėme.

Džordžas. Tu važiuoji su manim.

Eni. Girdi? Nedrįšk... Džordžai, susimildamas, tik nepradėk ginčytis! (*vėl girdėti žingsniai*) Š-š-š!

(*I verandą išeina motina. Ji išsipusčiusi kaip didelėms iškilmėms, plaukai gražiai sudėti. Visi atsisuka į ją. Pamačiusi Džordžą, iškelia rankas ir eina prie jo*)

Motina. Džordži, Džordži!

Džordžas. (*ji visada jam patikdavo*) Sveiki, Keit.

Motina. (*suima rankomis jo veidą*) Jie iš tavęs padarė visišką senį. (*liečia jam plaukus*) Žiūrėk, tu gi pražilęs.

Džordžas. (*jos užuojauta, nuoširdžiai ir atvirai išreikšta, sujaudina jį; liūdnai šypsodamasis*) Aš žinau, aš...

Motina. Sakau gi tau, kai ėjai į karą: nesivaikyk tų ordinų.

Džordžas. (*nuvargęs juokiasi*) Aš ir nesivaikiau, Keit. Kažkaip savaime viskas išėjo.

Motina. (*aiškiai pykdama*) Šnekėk nešnekėjęs. Visi jūs geri. (*į Eni*) Pažvelk į jį. Kaip tu galėjai sakyti, kad jis gerai atrodo? Nagi kaip šmėkla.

Džordžas. (*maloniai paglostytas jos užtarimo*) Aš jaučiuosi visai gerai.

Motina. Žiūriu į tave – ir širdį skauda. Ką galvoja tavo motina. Kodėl ji tavęs neprišeria?

Eni. Jis papraščiausiai neturi apetito.

Motina. Valgytų jis mano namuose, būtų ir apetitas. (*į Eni*) Gaila man tavo būsimo vyro. (*Džordžui*) Prisėsk. Aš tau sumuštinį padarysiu.

Džordžas. (*sėdasi, sumišęs juokiasi*) Bet aš tikrai ne alkanas.

Motina. Viešpatie, širdis plyšta matant, kas su mūsų vaikais pasidarė. Tiek dėl jūsų vargome, norėjome, kad būtumėt laimingesni už mus. O dabar nieko gero.

Džordžas. *(su gilia simpatija)* Jūs... žinote, Keit, jūs visiškai nepasikeitėte.

Motina. Mes nė vienas nepasikeitėme, Džordži. Visi po senovei tave mylime. Džo va kaip tik prisiminė tą dieną, kai tu gimei. Tada buvo išjungtas vanduo. Ir žmonės nešė vandenį kibirais per visą kvartalą. Galėjai pamanyti, kad kažkur didžiulis gaisras.

(visi juokiasi)

(pamato qsoťį su sultimis. Į Eni) Ko nepasiūlei jam sulčių?

Eni. *(gindamasi)* Aš siūliau.

Motina. *(pašiepdama)* Siūlei! *(įbrukdama Džordžui į rankas stiklinę)* Reikėjo jam duoti. *(besijuokiančiam Džordžui)* Sėdėk ir gerk sultis... Gal pradėsi panašėti į žmogų.

Džordžas. *(atsisėdęs)* Keit, aš jau išalkau.

Krisas. *(didžiudamasis)* Ji ir bado nukamuotą indų maldininką paverstų sunkaus svorio čempionu!

Motina. *(Krisui – labai energingai)* Klausyk, trauk jį devynios, tą restoraną! Turiu šaldytuve kumpio, ir šaldytų spanguolių, ir pietinių kriaušių, ir...

Eni. Puiku. Aš jums padėsiu!

Džordžas. Traukinys išėina aštuntą trisdešimt, En.

Motina. *(į En)* Tu išvažiuoji?

Krisas. Ne, mama, ji ne...

Eni. *(nutraukusi jį, greitai eina prie Džordžo)* Tu vos tik esi atvykęs. Pasinaudok proga, susipažink su viskuo iš naujo.

Krisas. Taip, tu netgi nuo mūsų atpratai.

Motina. Ką gi, Krisai, jeigu jie negali pasilikti tai tu...

Krisas. Ne, tai liečia vien tik Džordžą, mama. Jis ketino...

Džordžas. *(atsistoja, stengdamasis Keit akivaizdoje būti mandagus ir taktiškas)*
Palauk minutėlę, Krisai...

Krisas. *(šypsodamasis, įsakomu tonu jį nutraukia)* Jei nori važiuoti, aš tave dabar nugabensiu į stotį, jei lieki – nepradėk ginčytis, ko esi čia.

Motina. *(pagaliau išsiduoda, kad ją graužia nepaprastas nerimas)* Ko jam ginčytis? *(prieina prie jo. Su sielvartu ir užuojauta glosto jam plaukus)* Mums su Džordžu nėra ko ginčytis. Apie ką mes galėtume ginčytis, Džordži? Tas pats perkūnas trenkė į mus visus, tai kaip tu gali...? Ar matei, Džordži, kas atsitiko Lario medžiui? *(Ima jį už parankės, ir Džordžis nenoromis eina paskui ją per sceną)* Įsivaizduoji. Aš naktį jį sapnavau, o tuo metu atūžė vėjas ir...

(Verandoje pasirodo Lidija, pamato Džordžą)

Lidija. Sveikas, Džordži! Džordži! Džordži! Džordži! Džordži! *(nudžiugusi, eina prie jo. Rankose laiko gėlėmis papuoštą skrybėlę)*

(Džordžas ir Lidija draugiškai spaudžia vienas kitam rankas)

Džordžas. Sveika, kvatokliuke! Kaip gyveni? Vis dar tebeaugi?

Lidija. Aš dabar jau didelė.

Motina. *(imdama iš jos skrybėlę)* Pažiūrėk, kaip ji moka išdailinti skrybėles!

Eni. *(Lidijai, gėrėdamasi skrybėle)* Tu viską darai pati?

Motina. Per dešimt minučių. *(dedasi skrybėlę)*

Lidija. *(pakreipdama jai ant galvos skrybėlę)* Perdirbau.

Džordžas. Tu vis dar tebesiuvi sukneles?

Krisas. *(apie motiną)* Argi ji ne prašmatniai atrodo? Betruksta tik veislinio šuns.

Motina. *(krutindama galvą iš kairės į dešinę)* Jaučiuosi, lyg kas man sėdėtų ant galvos.

Eni. Ką jūs, Keit, labai gražu.

Motina. *(bučiuodama Lidiją, Džordžui)* Lidija genijus. Tau reikėjo ją vesti.

(Visi juokias)

Su tokia gyvendamas, tikrai atsiganytum.

Lidija. *(kažkodėl sumišusi)* Ak, nereikia, Keit.

Džordžas. *(Lidijai)* Girdėjau, kad tu, rodos, vaiką turi.

Motina. Prastai girdi. Ji turi trejetą vaikų.

Džordžas. *(kiek užsigavęs, Lidijai)* Be juokų. Trejetas?

Lidija. Taip – vienas, du, trys. Tavęs gi čia ilgai nebuvo, Džordžai.

Džordžas. Aš jau pradedu tai suvokti.

Motina. *(Krisui ir Džordžui)* Visa bėda, berniukai, kad jūs per daug galvojate.

Lidija. Na, ir mes galvojame.

Motina. Taip, bet ne visą laiką.

Džordžas. *(beveik neslėpdamas pavydo)* Vadinasi, Frenko taip ir nebuvo paėmęs?

Lidija. *(tarsi atsiprašydama)* Ne, jis kiekvieną kartą pasirodydavo metais vyresnis, negu šaukiamasis amžius.

Motina. Nuostabus daiktas. Kai pašaukė dvidešimt septynerių metų amžiaus berniukas. Frenkas kaip tik turėjo dvidešimt aštuonerius. Kai ėmė dvidešimt aštuonerių metų, Frenkas jau buvo dvidešimt devynerių. Viskas pareina nuo to, kada gimei. Astrologija parodo.

Krisas. Ką parodo?

Motina. *(Krisui)* Nebūk toks mokytas. Kai kurie prietarai visai naudingi. *(Lidijai)* Ar jis baigė sudaryti Lario horoskopą?

Lidija. Aš dabar einu pasiklausiū – einu namo. *(Liūdnokai Džordžui, beveik pasimetusi)* Ar nenorėtum pasižiūrėti mano vaikučių? Einam!

Džordžas. Gal neverta, Lidija.

Lidija. *(suprasdama)* Gerai. Linkiu tau laimės, Džordžai.

Džordžas. Ačiū. Ir tau to paties... Ir Frenkui.

(Lidija šypsosi jam, apsisuka ir eina dešinėn, į savo namus. Džordžas žiūri jai įkandin. Išbėgdama Lidija šūkteli: O, Frenkai!)

Motina. *(įspėdama jo mintis)* Ji pagražėjo, ką?

Džordžas. *(liūdnai)* Labai pagražėjo.

Motina. *(priekaištingai)* Ji gražuolė, kvaily tu!

Džordžas. (*ilgesingai apsidairo; tyliai, nutrūkstančiu balsu*) Per ją viskas aplinkui darosi taip miela.

Motina. (*grūmodama pirštu*) Matai, kas atsitiko. Vis todėl, kad nenorėjai manęs klausyti. Sakiau gi – vesk ją ir nelisk į tą karą!

Džordžas. (*pašiepdamas save*) Ji per daug juokdavosi.

Motina. O tu per mažai juokeisi. Kol tu apie nieką negalvojai, tik kaip padaryti galą fašizmui, Frenkas įsiropštė į jos lovą.

Džordžas. (*Krisui*) Karą jis laimėjo, Frenkas.

Krisas. Visuose frontuose.

Motina. (*grįždama prie ankstesnės temos*) Tą dieną, kai prasidėjo šaukimas į kariuomenę, aš tau pasakiau, kad tu myli tą merginą.

Krisas. (*juokiasi*) Ir niekas nemylėjo nuoširdžiau!

Motina. O dabar klausyk, ką pasakysiu tau, Džordžai. Jūs turėjote kilnių idealų, visi trys. Dabar man beliko medis, o va šitas (*rodo į Krisą*) ant kojų nepastovi, kai tik oras lauke bent kiek bjauresnis. Anas gi gi stuobrys, kuris gyvena šalimais (*rodo į Lidijos namo pusę*) be savo sapnininkų nieko kito neskaito, tačiau jau turi trejetą vaikų ir baigė išsimokėti už namą. Mesk tu savo filosofijas ir pasirūpink savimi. Padaryk, kaip siūlo Džo – grįžk čionai, jis tau padės įsikurti, o aš surasiu tinkamą merginą, ir tavo veide vėl atsiras šypsena.

Džordžas. Džo? Džo nori, kad aš čia gyvenčiau?

Eni. (*karštai*) Jis prašė, kad tau pasakyčiau. Ir manau, kad tai gera mintis.

Motina. Žinoma. Kam vaizduoti, kad tu mūsų neapkenti? Gal čia dar vienas tavo principas – neapkęsti mūsų? Tu nejauti mums neapykantos, Džordžai. Aš tave pažįstu ir manęs neapgausi, dar esu tave vysčiusi. (*staiga į Eni*) Tu prisimeni misterio Narsio dukrą?

Eni. (*juokdamasi Džordžui*) Še tau, meškerė jau paruošta!

(Džordžas juokiasi)

Motina. Tu gerai į ją įsižiūrėk, Džordžai. Pamatysi, kad tai gražiausia...

Krisas. Ji turi daugybę karpų, Džordžai.

Motina. *(Krisui)* Neturi jinau jokių karpų! *(Džordžui)* Taigi, ant smakro merginai dailus apgamiukas...

Krisas. Ir porelė ant nosies.

Motina. *(Džordžui)* Turėtum prisiminti. Jos tėvas – į atsargą išėjęs policijos inspektorius.

Krisas. Policijos seržantas, Džordžai.

Motina. Jis labai malonus žmogus.

Krisas. Jis panašus į gorilą.

Motina. *(Džordžui)* Jis niekad nieko nėra nušovęs.

(Visi pradeda juoktis. Tarpduryje pasirodo Keleris. Džordžas staigiai atsistoja ir žiūri į Kelerį, kuris greitu žingsniu eina prie jo. Juokas nutyla)

Keleris. *(įsitempęs, bet apsimeta esąs linksmas)* O! Nagi žiūrėkit, kas atvažiavo. *(ištiesia ranką)* Džordži, džiaugiuos tave matydamas.

Džordžas. *(spausdamas ranką, niūriai)* Kaip gyvenate?

Keleris. Pusėtinai. Senstu. Ar eisi su mumis peitauti?

Džordžas. Ne. Turiu grįžti į Niujorką.

Eni. Iškviesiu tau taksi. *(eina į namus)*

Keleris. Kaip gaila, kad negali likti, Džordžai. Sėskis. *(motinai)* Jis puikiai atrodo.

Motina. Jis siaubingai atrodo.

Keleris. Taigi ir sakau – tu siaubingai atrodai, Džordžai.

(visi juokiasi)

Kelnes namie dėviu aš, bet ji mane lupa diržu.

Džordžas. Kai važiuojame iš stoties, mačiau jūsų įmonę. Atrodo visai kaip Dženeral Motors.

Keleris. Būtų puiku, jei iš tiesų primintų Dženeral Motors. Tik dėja – nieko panašaus. Sėskis, Džordžai. Sėskis. *(išsiima iš kišenės cigarą)* Tai, kaip girdėjau, tu pagaliau nuvykai pasimatyti su tėvu?

Džordžas. Taip, šįryt. Ką jūs dabar gaminate?

Keleris. O, visko po truputį. Greito virimo puodus, dalis skalbimo mašinoms. Įmonė dabar gera, lanksti. Tai kaip tėvas? Ar gerai jaučiasi?

Džordžas. *(neryžtingai kalba, tiriamu žvilgsniu stebėdamas Kelerį)* Ne, jis jaučiasi nekaip Džo.

Keleris. *(degdamasis cigarą)* Gal vėl širdis, ar kas?

Džordžas. Viskas, Džo. O labiausiai siela.

Keleris. *(išpūsdamas dūmus)* Ū-hū-ū.

Krisas. Ar nenortum žvilgtelėti, ką jie padarė jūsų name?

Keleris. Palik jį ramybėje.

Džordžas. (*Krisui, rodydamas į Kelerį*) Norėčiau su juo pasikalbėti.

Keleris. Va taip jau eina gyvenimas Džordžai. Mažas žmogus suklysta, ir visi pradeda be gailėsčio drabstyti jį purvais. O didieji už tą patį dalyką padaromi diplomatais. Gaila, nepranešei man, kad važuoji lankyti tėvo.

Džordžas. (*nenuleisdamas akių*) Nežinojau, kad jus tai domina.

Keleris. Truputį domina. Aš norėčiau, Džordžai, kad jis žinotų: kiek nuo manęs priklausys, vieta pas mane jam užtikrinta. Bet kuriuo laiku. Norėčiau, kad jis tatau žinotų.

Džordžas. Jis nekenčia jūsų, Džo. Negi nežinojote?

Keleris. Numaniau. Bet tai pagaliau nėra amžinas dalykas.

Motina. Stivas niekad toks nebuvo.

Džordžas. Dabar jis toks. Būtų jo valia, tai jis kiekvieną žmogų, kuris kare pralobo, atvertų ir sušaudytų.

Krisas. Baisiai daug šovinių reikės.

Džordžas. Verčiau jis jokių negautų.

Keleris. Labai liūdna, kai tenka girdėti panašius dalykus.

Džordžas. (*su kartėliu*) Kodėl? O kaip, anot jūsų, turėtų jis apie jus galvoti?

Keleris. *(jis jau verda, bet dar laikosi)* O gaila, kad jis nepasikeitė. Aš jį pažįstu jau dvidešimt penkerius metus, ir, kiek pamenu, jis niekad nesugebėdavo drąsiai pripažinti, kad suklydo. Juk tu tai žinai, Džordžai.

Džordžas. *(jis žino)* Matot, aš...

Keleris. Ne, tu nežinai. Atvažiavai čia taip nusiteikęs, lyg viską pamiršęs būtum. Atmeni, tūkstantis devyni šimtai trisdešimt septintaisiais metais mudu turėjome dirbtuves Flad-strite. Tada jis mūsų vos nesusprogdino, nes paliko katilą besikūrenantį be vandens ištisas dvi dienas. Tuomet jis irgi nenorėjo pripažinti kaltas. Kad tavo tėvo reputacija liktų be dėmės, teko išvyti mechaniką. Prisimeni?

Džordžas. *(prislėgtas)* Aš žinau, aš...

Keleris. *(jaučia, kad jo viršus, bet stengiasi būti santūrus)* Tačiau tokius dalykus, vaike, pravartu atsiminti. Kaip jis plūdo Frenką už tai, kad akcijos krito! Negi Frenkas buvo kaltas? Jis išvadino Frenką sukčium. O tas juk blogo nenorėjo, tiktai davė nevykusį patarimą.

Džordžas. *(keliasi, eina)* Visa tai aš žinau...

Keleris. Tai atmink, atmink.

(iš namo išeina Eni)

Yra pasaulyjemonių, kurie greičiau sutiks, kad visi būtų pakarti, negu patys prisipažins, kad padarė klaidą. Supranti, Džordžai, ką aš noriu pasakyti?

(Jiedu stovi veidu į vienas kitą. Džordžas bando atspėti, ką Keleris iš tikrųjų galvoja)

Eni. *(prieidama arčiau)* Taksi jau išvažiavo. Gal nori apsiprausti?

Motina. *(su netikėtai atsiradusia viltimi)* Ko jis dabar kelias? Važiuok vidunaktį, Džordžai.

Keleris. Žinoma, tu gi su mumis pietausi!

Eni. Tai kaip? Kodėl tau nepasilikus? Mes žadame pietauti paežery. Galėtume smagiai pasilinksminti.

Džordžas. *(ilga pauzė, kol jis paeiliui žvelgia į Eni, Krisą, Kelerį, paskui vėl į Eni)*
Gerai.

Motina. Čia jau kita kalba.

Krisas. Aš turiu marškinius, kurie visiškai tik prie šio kostiumo.

Motina. Dydis – penkiolika su puse. Teisingai, Džordžai?

Džordžas. Ar Lidija... Tai yra – ar Frenkas ir Lidija taip pat eis?

Motina. Aš tokią merginą tau parūpinsiu, kad Lidija prieš ją atrodys kaip...
(eina scenos gilumon)

Džordžas. *(juokdamasis)* Nereikia man tos merginos.

Krisas. Aš žinau vieną, kuri kaip sykis tau tinka! Šarlotė Tener. *(Eina į namo pusę)*

Keleris. Teisingai. Paskambink Šarlotei.

Motina. Žinoma paskambink.

(Krisas įeina į namus)

Eni. Eik į viršų, išsirinksi marškinius ir kaklaraištį.

Džordžas. *(eina, paskui stabteli, žiūri į juos, apsidairo)* Niekur nesijaučiau esąs namuose, tik čia. Aš jaučiuosi taip...*(jis kone juokiasi; nusigręžęs)* Keit, žinote, jūs atrodo tokia jauna! Jūs visiškai nepasikeitėte. Atgyja tai, kas buvo seniai ir toli...*(Keleriui)* Ir jūs, Džo, likote toks pat. Ir visa aplinka tokia nuostabiai gaivi, sveika.

Keleris. Na, sirgti aš neturiu laiko.

Motina. Per penkiolika metų jis nė karto nebuvo atsigulęs...

Keleris. Tik tas gripas karo metu.

Motina. Kas?

Keleris. Gripas. Pameni, kartą buvau susirgęs... karo metu.

Motina. Taip, iš tikro... *(Džordžui)* Išskyrus tą kartą kai jis gripu susirgo; taip ir norėjau pasakyti.

(Džordžas sustingsta)

Nagi visiškai buvau išmetusi iš galvos. Nežiūrėk taip į mane, Džordžai. Jis norėjo eiti į fabriką, bet negalėjo net iš lovos keltis. Aš labai persigandau, pagalvojau, kad plaučių uždegimas.

Džordžas. Kodėl jūs sakėte, kad jis niekad...

Keleris. Suprantu, ką tu jauti, vyre. Ira š sau niekados nedovanosiu. Jei būčiau tą dieną galėjęs nueiti, tai nieku gyvu nebūčiau leidęs tavo tėvui prisiliesti prie tų galvučių.

Džordžas. Ji sakė, kad tu nė sykio nesi sirgęs.

Motina. Aš sakiau, kad jis yra sirgęs, Džordžai.

Džordžas. *(eidamas prie Eni)* En, argi tu negirdėjai, kaip ji sakė...

Motina. O tu prisimeni visus tuos kartus, kada esi sirgęs?

Džordžas. Plaučių uždegimą atsiminčiau. Ir dar jei būčiau sirgęs kaip tik tą dieną, kaip mano kompanionas ruošėsi lopyti cilindrų galvutes. Kas vyko tą dieną, Džo?

(nuo kelio pusės gusiai įžengia Frenkas, rankoje nešdamasis Lario horoskopą. Jis prieina prie motinos)

Frenkas. Keit! Keit!

Motina. Frenkai, tu jau matei Džordžą?

Frenkas. *(tiesdamas ranką)* Lidija man sakė. Labai džiaugiuos... Prašyčiau atleisti. *(nusitempia motiną į dešinę)* Turiu jums pranešti stulbinantį dalyką, Keit. Baigiau Lario horoskopą.

Motina. Tau turėtų būti įdomu, Džordžai. Nuostabu, kaip jis moka aiškinti...

Krisas. *(išeidamas iš namo)* Džordžai, prie telefono Šarlotė.

Motina. *(sielvartingai)* Jis užbaigė Lario horoskopą!

Krisais. Frenkai, ar negalėjai surasti tinkamesnio laiko?

Frenkas. Didžiausi pasaulio žmonės tikėjo žvaigždžių galia.

Krisas. Ko tu bruki jai į galvą visokiausius niekus?

Frenkas. Argi niekai yra jausti, kad yra jėga, kuri yra stipresnė už mus. Aš ištyriau jo gyvenimo žvaigždes. Nemanau ginčytis su jumis, aš tik sakau, kaip yra. Kažkur žemėje jūsų brolis gyvena sveikas ir drūtas!

Motina. *(bematant kreipiasi į Krisą)* O kodėl taip negali būti?

Krisas. Nes tai beprotystė.

Frenkas. Luktelkit minutę. Papasakosiu vieną dalyką, o jūs elkitės kaip norite. Tik leiskite man pasakyti. Manoma, kad jis žuvo lapkričio dvidešimt penktąją. Bet lapkričio dvidešimt penktoji yra kaip tik jam palanki diena.

Krisas. Mama!

Motina. Klausykite jo!

Frenkas. Tą dieną buvo labai gražu. Tokiomis dienomis reikia vestis. Galite sau juoktis. Aš irgi nenustebsiu, jeigu juoksitės. Bet milijonas šansų prieš vieną, kad žmogus numirs, kai diena jam palanki. Tai visi žino. Visi žino, Krisai!

Motina. O kodėl tai neįmanoma? Kodėl tai negali būti, Krisai?

Džordžas. *(į Eni)* Argi nesupranti, ką ji tau pasakė? Ji paprasčiausiai liepė tau važiuoti namo. Tai ko gi dar lauki?

Krisas. Niekas negali jai liepti, kad važiuotų.

(girdėti automobilio signalas)

Motina. *(Frenkui)* Ačiū, brangusis, už rūpestį. Būk geras, Frenkai, paprašyk, kad šoferis palauktų.

Frenkas. *(išeidamas)* Tvarkoj, pasakysiu.

Motina. *(šaukia)* Jie tučtuojau išeina, šoferi.

Krisas. Ji nevažiuoja, mama.

Džordžas. Negi negirdėjai, kaip ji sakė: Džo niekad nėra sirgęs.

Motina. Jis ne taip mane suprato, Krisai!

(Krisas žiūri į ją, pritrenktas)

Džordžas. *(į Eni)* Jis liepė tavo tėvui žudyti lakūnus, o pats įsikniaubė į patalus.

Krisas. Nagi atsakyk jam, Eni. Atsakyk.

Motina. Aš sudėjau tavo daiktus, brangioji...

Krisas. Ką?

Motina. Sudėjau daiktus į lagaminą. Tau beliko jį uždaryti.

Eni. Nieko aš aš nedarinėsiu. Jis mane čionai pasikvietė, ir čia aš liksiu, kol jis pats man lieps važiuoti. *(Džordžui)* Kol Krisas man lieps!

Krisas. Ir galas! Dabar keliauk sau sveikas, Džordžai!

Motina. *(Krisui)* Bet jeigu jis šitaip galvoja...

Krisas. Nė žodžio daugiau! Sakyta – nė žodžio!

Kad nedrįstumėt ligi paskutiniojo teismo dienos išsižioti apie bylą ar apie Lari, kola š
esu čia! O tu Džordžai, keliauk sau sveikas!

Džordžas. *(į Eni)* Tu man pasakyk. Aš noriu išgirsti kaip tu man pasakysi.

Eni. Eik, Džordžai!

(jiedu eina keliu)

Nereikia taip graužtis, Džordži! Prašau tave, neimk taip visko į širdį.

Krisas. (*pasisukęs į motiną*) Ką tai reiškia? Kodėl tu sudėjai jos daiktus į lagaminą? Kaip tu drįsai?

Motina. Krisai...

Krisas. Kaip tu drįsai sudėti jos daiktus?

Motina. Jai čia ne vieta.

Krisas. Tada ir man čia ne vieta.

Motina. Ji Lario mergina.

Krisas. O aš jo brolis, ir jis miręs, ir aš vedu jo merginą.

Motina. Niekada! Niekada!

Keleris. Tu iš proto išėjai?

Motina. Tu iš viso neturėtum nieko sakyti!

Keleris. (*šiurkščiai*) Aš daug ką turiu pasakyti. Pusketvirtų metų tu elgiesi kaip pablūdėlė...

Motina. (*suduoda jam per veidą*) Niek! Niek! Niek! Tu negali pasakyti. Dabar kalbu aš. Jis grįžta. Ir mes visi privalome jo laukti.

Krisas. Mama, mama...

Motina. Laukti, laukti...

Krisas. Kaip ilgai? Kaip ilgai laukti?

Motina. *(nebesivaldydama)* Kol jis pareis. Amžių amžius. Kol jis pareis!

Krisas. *(be užuolankų)* Mama, mudu su ja vedamės.

Motina. Krisai, kiek esu gyva – nė karto nesakiau tau ne. Dabar gi sakau: ne!

Krisas. Tu niekad su juo nesiskirsi, jei aš nevesiu Eni.

Motina. Aš su juo niekad nesiskirsiu ir tu su juo niekad nesiskirsi.

Krisas. Aš jį palaidojau. Seniai jį palaidojau.

Motina. *(karštai, bet nusigręžusi nuo jo)* Tada palaidok ir savo tėvą.

(pauzė. Krisas stove stabo ištiktas)

Keleris. Jai protas pasimaišė.

Motina. Abu juos palaidok! *(Krisui, bet nežiūrėdama nei į vieną, nei į kitą)* Tavo brolis gyvas, brangusis. Nes jeigu jis miręs, tai tavo tėvas jį užmušė. Dabar tu mane supranti? Kol gyvas tu, tol ir anas mūsų berniukas gyvas. Dievas neleis, kad tėvas užmuštų sūnų. Supratai? Supratai dabar, taip? *(visiškai netekusi savitvardos, nubėga į namą)*

(Krisas nepajudėjo iš vietos)

Keleris. *(klausiamai ir pataikaujamai)* Jai protas pasimaišė.

Krisas. *(nutrūkstančiu balsu, pašnibždom)* Vadinasi... tai padarei tu?

Keleris. *(jo balsas pasigirsta maldaujama gaida)* Jis niekad neskraidė lėktuvu P-40...

Krisas. *(sukrėstas. Be gailesčio)* O kiti?

Keleris. *(primygtinai)* Jai protas pasimaišė. *(žengia žingsnį prie Kriso, pasiryžęs maldauti)*

Krisas. *(nepasiduodamas)* Tėti... tu tai padarei?

Keleris. *(maldaujamai)* Jis niekad neskraidė tais P-40? Ko gi tu nori?

Krisas. *(dar klausdamas ir jau tvirtindamas)* Vadinasi, tu tai padarei. Aniems. Kitiems.

(Abu prityla)

Keleris. *(bijodamas sūnaus ir ypač jo negailestingo ryžto)* Kas tau darbo? Po velniais, kas tau darbo?

Krisas. *(tyliai, negalėdamas patikėti)* Kaip tu galėjai tai padaryti? Kaip?

Keleris. Kas tau darbo?

Krisas. Tėti... Tėti, tu užmušei dvidešimt vieną žmogų!

Keleris. Kaip – užmušiau?!

Krisas. Tu užmušei juos. Nužudei.

Keleris. *(tarytum visą save atverdamas sūnui)* Negi aš galiu ką nors užmušti?

Krisas. Tėti! Tėti!

Keleris. *(bandydamas jį nutildyti)* Aš nieko neužmušiau!

Krisas. Tada paaiškink man. Ką tu padarei? Paaiškink, arba aš tave į gabalus sudraskysiu!

Keleris. *(pasibaisėjęs dėl jo nepaprasto įtūžimo)* Nereikia, Krisai, nereikia...

Krisas. Aš noriu žinoti, ką tu padarei. Na sakyk, ką tu padarei. Tu turėjai šimtą dvidešimt įskilusių galvučių. Tai ką tu padarei?

Keleris. Jei ketini mane pakarti, tai aš...

Krisas. Aš klausau! Dieve mano, aš klausau!

(Jie juda po sceną taip, kad atrodo, lyg vienas bėgtų, o kitas vytųsi. Keleris kalbėdamas visą laiką stengiasi būti per žingsnį nutolęs nuo Kriso)

Keleris. Vaikas esi. Na ką aš galėjau padaryti? Įmonė yra įmonė, savininkas yra savininkas. Šimtas dvidešimt detalių su įskilimu – ir tavo įmonei galas. Gamyba eina ne taip, kaip reikia – ir tavo įmonei galas: atseit, nemoki tvarkytis, tavo gaminiai skatiko neverti. Jie ateina ir uždaro tavo įmonę, pasiunčia velniop visas sutartis – kas jiems!? Tu keturesdešimt metų sukišai į savo biznį, o jie per penkias minutes išsviedžia tave lauk. Tai ką aš turėjau daryti: atiduoti jiems savo keturesdešimt metų? Leisti, kad jie atimtų visą mano gyvenimą? *(jo balsas trūkčioja)* Aš nė galvot negalvojau, kad tuos cilindrus panaudos. Kaip dievą myliu – negalvojau. Aš galvojau, kad lėktuvus sulaikys dar žemėje, kol niekas nepakilęs į orą.

Krisas. Tai kam tu išsiuntei tas galvutes?

Keleris. Aš tikėjaus, kad mano gamyba jau bus susitvarkiusi, kai jie pastebės defektą. Jie įsitikintų, kad aš jiems reikalingas, ir gal nelabai kibtų. Bet ėjo savaitė po savaitės, o niekas nė šnypšt. Tada aš pats nusprendžiau jiems pasakyti.

Krisas. Kodėl gi tu nepasakei?

Keleris. Buvo per vėlu. Laikraščiai jau rašė, kad sudužo dvidešimt vienas lakūnas. Didžiulės antraštės per visą pirmąjį puslapį... Buvoper vėlu. Jie atėjo į mano įmonę su antrankiais. Kas gi beliko daryti? *(atsisėda ant suolo)* Krisai... Krisai, aš tai padariau dėl tavęs. Pasitaikė proga, kurios antrą kartą gal nebūčiau sulaukęs. Ir aš ta

proga pasinaudojau dėl tavęs. Man šešiasdešimt vieneri metai, tad kažin ar bus dar progų kažką tavo labui padaryti. Kai žmogui šešiasdešimt vieneri metai, tokie atsitikimai gana retas dalykas, ar ne?

Krisas. Tu netgi žinėjai, kad galvutės skridimo metu netesės.

Keleris. Šito aš nesakiau...

Krisas. Bet juk tu norėjai juos įspėti, kad nenaudotų...

Keleris. Tai nereiškia...

Krisas. Tai reiškia, kad tu žinėjai: laukūnai suduš.

Keleris. Visai ne.

Krisas. Na, tu galvojai, kad jie suduš.

Keleris. Aš bijojau, kad gal būt...

Krisas. Tu bijojai, kad gal būt! Viešpatie dieve! Kas tu per žmogus? Dėl tų galvučių mūsų vyrukų gyvybė kaboją ant plauko! Tu juk žinėjai!

Keleris. Dėl tavęs, dėl tavo įmonės!

Krisas. *(degdamas pykčiu)* Dėl manęs! Kur tu gyveni? Iš kur tu toks atsiradai? Dėl manęs! Aš diena dienon žiūrėjau mirčiai į akis, tu žudei mano virus ir tai darei dėl manęs? Tai ką, po perkūnais – manai, aš tuo metu galvojau apie šitą prakeiktą biznį? Nejaugi tu nieko daugiau nematai, tik savo įmonę? Ir kas toji įmonė, tas biznis – visas pasaulis? Velniai rautų, kaip tu gali sakyti, kad padarei tai dėl manęs? Argi tu neturi tėvynės? Argi tu negyveni pasaulyje? Kas tu toks, po paraliais? Tu net ne žvėris – joks žvėris nežudo panašių į save. Tai kas tu? Ką man su tavim daryti? Turėčiau liežuvį tau iš burnos išlupti. Kas man daryti. *(kumščiu daužo tėvui per petį.*

Klupdamas nueina. Užsidengęs veidą, verkdamas) Kas man daryti? Viešpatie, kas man daryti?

Keleris. Krisai... Mano Krisai...

Uždanga

Trečiasis veiksmas

*Tas pats scenovaizdis. Antra valanda nakties. **Motina**, paskendusį savo mintyse, sėdi supamoje kėdėje ir be perstojo linguoja. Tai lengvas, vos juntamas, bet įtampos kupinas lingavimas. Pirmojo aukšto langai visi tamsūs. Viršuje, miegamojo lange, dega šviesa. Ryški mėnesiena; todėl kieme vyrauja melsvos spalvos.*

*Iš kairės pasirodo **Džimas**, apsivilkęs švarku, su skrybėle. Pamatęs motiną, prieina.*

Džimas. Yra kokių naujienų?

Motina. Jokių.

Džimas. *(švelniai)* Negalima, brangioji, išsėdėti taip visą naktį. Kodėl neinate gulėti?

Motina. Kriso laukiu. Jūs manim nesirūpinkite, Džimai. Aš jaučiuos visiškai gerai.

Džimas. Betgi jau baigiasi antra valanda nakties.

Motina. Negaliu miegoti. *(trumpa pauzė)* Buvote skubiai iškvieistas?

Džimas. *(nuvargusiu balsu)* Pacientui susopo galvą, o jis pamanė, kad miršta. *(nedidelė pauzė)* Pusė mano paientų tikri pamišėliai. Niekas nė neįtaria, kiek bepročių laisvai sau vaikšto aplink mus. Jie visiškai trenkti, visiškai begalviai. Pinigai. Pinigaim pinigai, pinigai, pinigai. Jei tą žodį kartoji be galo, jis nebetenka prasmės.

(Motina šypteli, be garso susijuokia)

O, kaip norėčiau gyventi tada, kai žodis “pinigai” iš tikrųjų neteks prasmės!

Motina. *(purto galvą)* Jūs toks vaikas, Džimai! Tikrai jūs kartais visai kaip mažas vaikas.

Džimas. *(akimirką žvelgia į ją)* Keit. *(paūzė)* Kas atsitiko?

Motina. Aš jum sakiau. Krisas susiginčijo su Džo. Paskui sėdo į mašiną ir išvažiavo.

Džimas. Ko jie ginčijosi?

Motina. Ginčijosi, ir tiek. Džo... jis raudėjo kaip kūdykis.

Džimas. Jie susiginčijo dėl Eni?

Motina. *(kiek dvejojama)* Ne, ne dėl Eni. Įsivaizduojate? *(rodo apšviestą langą viršuje)* Nuo tos akimirkos, kai jis išvažiavo, ji nebuvo iš to kambario išėjusi. Kiaurą naktį viena tame kambaryje.

Džimas. *(žvilgteli į langą, po to į ją)* Ką padarė Džo? Pasakė jam?

Motina. *(nebelinguodama)* Ką pasakė?

Džimas. Nebijokite, Keit. Aš nuo pat pradžios žinojau.

Motina. Iš kur?

Džimas. Aš jau seniai nuvokiau.

Motina. Man visada atrodė, kad širdies gilumoje Krisas... irgi numano. Neįsivaizdavau, kad tai gali jam būti toks smūgis.

Džimas. *(stodamasis)* Krisas jokių būdu negalėtų gyventi, jei būtų žinojęs. Melui reikia ypatingo talent. Jūs tokį talent turite, aš taip pat. Bet tik ne Krisas.

Motina. Ką jūs norite pasakyti? Kad jis nebegriš?

Džimas. O ne, jis grįš. Visi mes grįžtame, Keit. Tie maži šeimyniniai sukilimai visada sugniužta. Mes randame kompromisą. Vienaip ar kitaip, bet randame. Teisus Frenkas – kiekvienas žmogus turi savo žvaigždę. Toji žvaigždė – dorumas. Visą gyvenimą jūs apgraibomis jos ieškote, bet kai ji kartą užgęsta, tai niekuomet daugiau nebeužsidega. Nemanau, kad jis būtų nuvažiavęs labai toli. Greičiausiai jis tiesiog panoro likti vienas ir pamatyti, kaip užgęsta jo žvaigždė.

Motina. Tiek to. Tegul grįžta.

Džimas. Verčiau jis negrįžtų, Keit. Prieš keletą metų aš ėmiau ir išdūmiau – išvažiavau į Nju-Orleaną. Du mėnesius maitinausi bananais ir pienu ir studijavau vieną ligą. Buvo stebuklinga. O paskui atvažiavo Sju. Ir verkė. Ira š grįžau su ja namo. Dabar gyvenu tamsoje, kaip ir anksčiau. Negaliu savęs rasti. Kartais man netgi sunku prisiminti, koks žmogus aš kitados norėjau būti. Aš geras savo žmonos vyras. Krisas geras sūnus, jis grįš.

(į verandą išeina Keleris, apsisiautęs chalatų, įsispyręs į šlepetes. Žingsniuoja scenos gilumon, į alėją)

Džimas. *(eidamas prie jo)* Man kažkodėl rodomi, kad jis parke. Eisiu paieškoti. Paguldykite jį į lovą, Džo. Šitaip čia sėdėti jai nepatartina. *(Nueina keliu)*

Keleris. *(priėjęs arčiau)* Ko jam reikia?

Motina. Jo draugo nėra namie.

Keleris. *(dusliu, prikimusiū balsu)* Man nepatinka, kad jis per daug kišasi į mūsų reikalus.

Motina. Vis viena per vėlu. Jis viską žino.

Keleris. *(sunerimęs)* Iš kur jis žino?

Motina. Seniai pats numanė.

Keleris. Tas man nepatinka.

Motina. *(tyliai, bet grėsmingai nusijuokusi)* Tau nepatinka, taip?

Keleris. Nepatinka.

Motina. Tu per daug neišsišakok, Džo. Šaukštai po pietų. Geriau pasistengtum laikytis gudriai ir atsargiai. Čia dar ne galas, ne.

Keleris. *(rodydamas į apšviestą langą viršuje)* O ką ji ten viršuj veikia? Taip ir nebuvo išėjusi iš kambario.

Motina. Nežinau, ką ji ten veikia. Sėskis, ko čia dabar dūksti. Tu nori gyventi? Tada geriau pagalvok, kaip toliau tvarkysime gyvenimą.

Keleris. O ji nieko nežino, ką?

Motina. Ji matė, kaip Krisas iš čia išlėkė. Viskas kaip du kart du, o skaičiuoti ji moka.

Keleris. Gal man su ja pakalbėjus.

Motina. Neklausk manęs, Džo.

Keleris. *(užsiplieskęs)* Tai ką turiu klausti?! Bet nemanau, kad jį ko nors imtūsi.

Motina. Vėl tu klausi.

Keleris. Taip, klausiu. Kas aš tau, svetimas? Galvojau, kad turiu šeimą? Kur pasidėjo mano šeima?

Motina. Šeimą tu turi. Tik aš tau paprasčiausiai sakau, kad nebeturiu jėgų daugiau apie ką nors galvoti.

Keleris. Nebeturi jėgų. Kai tik ateina nelaimė, tu nebeturi jėgų.

Motina. Džo, tu vėl elgies kaip kadaise. Jei tik mus užgriūva nelaimė, tu iš karto pradedi ant manęs šaukti ir įsivaizduoji, kad tuo būdu viskas susitvarkys.

Keleris. Tai kas man daryti? Kalbėk, sakyk man, ką aš turiu daryti?

Motina. Džo... Aš galvoju taip. Jeigu jis grįš...

Keleris. Kaip tai – jeigu? Jis grįš!

Motina. Man rodos, tu turėtum pasisodinti jį ir... paaiškinti. Pasistengti, kad jis suprastų: tu matai, kad esi padaręs baisų dalyką. (*nežiūrėdama jam į akis*) Kad jis patikėtų, jog tu supranti, ką esi padaręs. Aišku?

Keleris. Ką tuo laimėsi?

Motina. (*baimingai*) Na, pasakyk jam, kad nori užmokėti už tai, ką padarei.

Keleris. (*jautriai ir tykiai*) Kuo aš galiu užmokėti?

Motina. Pasakyk jam, kad... sutinki eiti į kalėjimą.

(*Pauzė*)

Keleris. (*sukrėstas, apstulbęs*) Kad aš sutinku eiti į...

Motina. (*greitaia*) Tau netektų eiti, jis tavęs neverstų eiti į kalėjimą. Bet jeigu jam pasakytum, kad nori tatai padaryti, jeigu jis pajustų, kad tu nori užmokėti, tada gal jis tau atleistų.

Keleris. Jis man atleistų! Už ką?

Motina. Tu žinai, Džo, apie ką aš kalbu.

Keleris. Aš nežinau, apie ką tu kalbi. Tu norėjai pinigų, ir aš kalčiau pinigą. Už ką man turi atleisti? Juk tu norėjai pinigų, ar ne tiesa?

Motina. Aš nenorėjau, kad pinigai ateitų tokiu keliu.

Keleris. Nenorėjau ir aš. Bet argi tai turi reikšmės, ko žmogus nori? Aš sugadinau jus abudu. Kai jam suėjo dešimt metų, reikėjo jį paleisti į žmones, kaip kad mane buvo paleidę, ir tegu pats užsidirba pragyvenimui. Tada žinotų, kaip šiame pasauly kalamas doleris. Ir dar jis turi man atleisti! Man užtektų ir ketvirčio dolerio į dieną, betgi aš turiu šeimą, todėl...

Motina. Džo, Džo... Argi tave galima pateisinti, kad tu šitaip pasielgei dėl šeimos?

Keleris. Aš sakau - galima!

Motina. Yra dalykų, kurie Krisui didesni už šeimą.

Keleris. Nieko nėra didesnio.

Motina. Jam – taip.

Keleris. Aš jam atleisčiau bet kokį prasižengimą. Atleisčiau, nes jis mano sūnus. Nes aš jam tėvas, o jis man sūnus.

Motina. Džo, aš gi tau aiškinau...

Keleris. Nieko nėra didesnio. Ir jūs turite jam šita pasakyti, suprantate? Aš jam tėvas, o jis man sūnus. Ir jei yra kas nors didesnio, tai aš paleisiu sau kulką į kaktą.

Motina. Liaukis.

Keleris. Tu viską girdėjai. Dabar žinai, ką jam atsakyti. *(pauzė. Jis nueina nuo jos toliau, stabteli)* Bet vis dėl to manęs neatsižadės... Jis šito nedarys... Teisybė?

Motina. Jis tave mylėjo, Džo, o tu paniekinai jo meilę...

Keleris. Bet atsižadėti manęs...

Motina. Nežinau. Kuo daugiau galvoju, tuo aiškiau man, kad mes gerai jo nepažįstam. Sako, kare jis mušėsi kaip pašėlęs. Čia jis bijo net pelių. Aš jo nepažįstu. Nežinau ką jis gali padaryti.

Keleris. Tegu viskas skradžiai! Jei Laris būtų gyvas, jis šitaip nesielgtų. Jis matė, kaip sutvarkytas pasaulis. Jis manęs klausydavo. Jam pasaulis turėjo keturiasdešimt pėdų fasadą ir baigdavosi prie mūsų sklypo ribos. O šitas nuolat šiaušiasi. Darai sandėrį, paimi dviem centais daugiau, tai anas sau galvą pragrauš. Jis nesupranta kas per daiktas pinigai. Be vargo juos gavo, be didelio vargo. Taigi, ponai. Laris – tai bent sūnus buvo! O mes jo netekom. Lari! Lari! *(klastelėjęs, atsisėda į kėdę priešais ją)* Kas man daryti, Keit...

Motina. Džo, Džo, susimildamas... Viskas bus gerai, nieko neatsitiks.

Keleris. *(pasimetęs, sielvartingai)* Dėl tavęs, Keit, dė jūsų abiejų – tik dėl jūsų abiejų aš ir gyvenau...

Motina. Žinau, brangusis, žinau...

(iš namo išeina Eni. Jie nieko nesako, laukia, kad ji prakalbėtų)

Eni. Kodėl jūs negulat? Aš duosiu žinią, kai jis atvažiuos.

Keleris. *(stojasi, eina prie jos)* Tu, ko gero nevakarieniavus? *(motinai)* Kodėl neprivertei jos ką nors suvalgyti?

Motina. Žinoma, aš...

Eni. Nesivarginkit, Keit, man viskas gerai.

(joms sunku vienai su kita kalbėti)

Noriu jums kai ką pasakyti. *(pradėjus eiti, paskui sustoja)* Aš nemaniau šiuo reikalu ko nors imtis.

Motina. Gera mergaitė! *(Keleriui)* Matai? Ji...

Eni. Aš nedarysiu nieko, kas galėtų pakenkti Džo, bet jūs kai kuo turite man padėti. *(motinai)* Jūs privertėte Krisą jaustis dėl manęs kažkuo kaltu. Norėjote jūs ar nenorėjote, bet jo jausmą man esate sužaloję. Dabar noriu, kad pasakytumėt jam apie Larį – kad Laris gyvas ir kad jūs tuo tikri. Supratote? Viena iš čia aš neisiu. Kitaip nėra gyvenimo. Aš noriu, kad jūs paleistumėt jį. Ir pažadu – viskas baigsis, mudu išvažiuosime, ir taškas.

Keleris. *(motinai)* Tu šitaip padarysi. Tu pasakysi jam.

Eni. Aš žinau, ko prašau, Keit. Jūs turėjote du sūnus. Bet dabar bėra vienas.

Keleris. Tu jam pasakysi...

Eni. Ir privalote pasakyti taip, kad jis patikėtų.

Motina. Brangioji! Jei Laris būtų miręs, man visai nereikėtų įtikinėti Kriso, kaip taip iš tiesų yra... Tą naktį, kai jis ateis pas tave, jo širdis susitrauks ir pavirs į nieką. Juk ir jis žino, ir tu žinai, kad Laris gyvas. Iki pat mirties jis lauks savo brolio. Ne, brangioji, jokių būdu. Rytą tu išvažiuoji, ir išvažiuoji viena. Toks jau tau gyvenimas nulemtas. Vienišas gyvenimas. *(Žengia prie verandos, ketindama eiti į namą)*

Eni. Laris miręs, Keit.

Motina. *(sustojusi)* Nekalbėk man tokių dalykų.

Eni. Sakau gi, kad jis miręs. Aš žinau! Jis sudužo netoli Kinijos pakrantės lapkričio dvidešimt penktą dieną. Motoras dirbo gerai. Bet jis mirė. Aš žinau...

Motina. Kaipgi jis mirė? Tu meluoji. Jei žinai, tai papasakok, kaip jis mirė?

Eni. Aš mylėjau. Jūs žinote: aš jį mylėjau. Argi būčiau net žvilgtelėjusi į ką nors kitą, jei nebūčiau įsitikinusi, kad jo nėra gyvo. Užtenka jums?

Motina. *(eidama prie jos)* Ko man užtenka? Apie ką tu kalbi? *(sugriebia jai už rankų)*

Eni. Paleiskit, ko taip suspaudėt man riešą!

Motina. Apie ką tu kalbi!? *(pauzė. Žvelgia į Eni, paskui apsisuka ir eina prie Kelerio)*

Eni. Džo, eikite į viršų.

Keleris. Kodėl aš...

Eni. Prašau jus, eikite.

Keleris. Praneškite, kai jis grįš. *(jeina į namą)*

Motina. *(mato, kad Eni išsiima iš kišenės laišką)* Kas čia?

Eni. Sėskitės...

(motina eina į kairę prie krėslo, bet nesisėda)

Pasistenkite suprasti. Kai atvažiavau, visai negalvojau, kad Džo... Aš neturėjau nieko prieš jį arba jus. Atvažiavau, kad ištekėčiau. Turėjau vilties... Ir šį laišką atsivežiau ne tam kad jus įskaudinčiau. Nusprendžiau jį parodyti tik tuo atveju, jei nerasčiau kito būdo jums įtikinti, kad Laris nebegyvas.

Motina. Laris? (*čiumpa iš Eni rankų laišką*)

Eni. Jis parašė man prieš pat... (*motina išskleidžia laišką ir pradeda skaityti*) Aš neketinau jūsų skaudinti, Keit. Jūs privertėte mane taip pasielgti. Atminkite tai... Atminkite... Aš buvau tokia vieniša, Keit... Aš nebegaliu iš čia išvažiuoti viena.

(beskaitant iš motinos krūtinės išsiveržia dusli, tęsiama aimana)

Jūs privertėte mane parodyti laišką. Kitaip nenorėjote tikėti. Aš gi jums šimtą sykių kartoju tą patį. Kodėl jūs nepatikėjote?

Motina. Ak, viešpatie...

Eni. (*su gailėsčiu ir baime*) Keit, prašau jus, nereikia...

Motina. Viešpatie, viešpatie...

Eni. Keit, brangioji, atleiskite... Atleiskite.

(Keliu ateina Krisas. Jis atrodo gerokai išsekęs)

Krisas. Kas yra?

Eni. Kur tu buvai? Tu visas sukaitęs.

(motina nejuda iš vietos)

Kur tu buvai?

Krisas. Truputį pasivažinėjau. Maniau, kad tu jau būsi išvykusi.

Eni. Kur man važiuoti? Aš neturiu kur važiuoti.

Krisas. (*motinai*) Kur tėtis?

Eni. Viduj. Gult nuėjo.

Krisas. Sėskitės abidvi. Pasakysiu, kas reikia pasakyti.

Motina. Negirdėjau, kaip privažiavo mašina...

Krisas. Aš palikau ją garaže.

Motina. Džimas iškeliavo tavęs ieškoti.

Krisas. Mama... aš išvažiuoju. Klivlende yra pora firmų, manau, kad tarnybą ten gausiu. Įsidėmėk – išvažiuoju visam laikui. *(tik į Eni)* Žinau, ką galvoji, Eni... Tu teisi. Aš bailys. Šiuose namuose mane padarė bailiu. Aš įtariau savo tėvą tylėjau. Bet jei tą vakarą, kada parėjau iš karo namo, būčiau žinojęs tai, ką šiandien žinau, - jis jau seniai būtų atiduotas prokurorui. Pats būčiau tenai jį nuvedęs. O dabar, kai į jį pažiūriu, begaliu tik verkti.

Motina. Ką tu kalbi? Ką daugiau tu gali padaryti?

Krisas. Galėčiau jį įkišti į kalėjimą! Galėčiau jį įkišti į kalėjimą, jei dar būčiau žmogus. Bet dabar aš toks kaip visi. Praktiškas. Tokį praktišką jūs mane padarėt.

Motina. Betgi žmogus turi būti praktiškas.

Krisas. Katės va ten alėjoje irgi praktiškos. Niekšai, kurie spruko šalin, kai mes kovojome, irgi buvo praktiški. Tik tie kurie žuvo, nebuvo praktiški. Bet aš dabar praktiškas – ir spjaunu į save. Aš išvažiuoju. Tuoju pat išvažiuoju.

Eni. *(prieina, norėdama sutūrėti)* Ir aš važiuoju su tavim...

Krisas. Ne, En.

Eni. Krisai, aš neprašau, kad tu darytum ką nors dėl Džo.

Krisas. Tu prašai. Prašai...

Eni. Prisiekiu, kad niekados neprašysiu.

Krisas. Širdies gilumoje visada prašysi.

Eni. Tada daryk tai, ką turi daryti!

Krisas. O ką? Ką galima daryti? Visą naktį galvojau, ar yra prasmės pasmerkti jį kančioms.

Eni. Yra prasmės, yra!

Krisas. Kokia gi prasmė? Ar aš prikelsiu mirusius, jei patupdysiu jį už grotu? Tad kam tuomet viskas? Fronte mes sušaudydavome kiekvieną, kuris elgėsi kaip šuo. Garbė ten buvo tikra, žmogus žinojai, ką gini. O čia? Šalis, kurią valdo plėšrūs žmonės. Žmogaus čia niekas nemyli, žmogų čia ryte suryja! Toks jau dėsnis. Vienintelis dėsnis, pagal kurį gyvename. Šį sykį pagal tą dėsnį buvo užmušta keletas žmonių ir viskas. Taip tvarkosi mūsų pasaulis. Tai kaip aš galiu visą kaltę suversti savo tėvui? Kokia prasmė? Žvėrynas čia, tikras žvėrynas!

Eni. (*motinai*) Jūs gi žinote, ką jis turi daryti. Pasakykite jam!

Motina. Leisk jam eiti.

Eni. Neleisiu. Jūs pasakysite jam, ką jis turi daryti...

Motina. Eni!

Eni. Tada aš pasakysiu.

(iš namo išeina Keleris. Krisas, pamatęs jį ir aiškiai jo vengdamas, traukiasi į dešinę, prie altanos)

Keleris. Kas tau yra? Aš noriu su tavim pasikalbėti.

Krisas. Aš neturiu apie ką su tavim kalbėti.

Keleris. *(imdamas jį už rankos)* Aš noriu su tavim pasikalbėti.

Krisas. *(įnirtingai traukdamas ranką)* Nepradėk iš naujo, tėti. Tau bus tik skaudžiau, jei vėl pradėsi. Mums nėra apie ką kalbėti. Tad be ilgų šnekų.

Keleris. Tai vis dėlto – kas yra? Kas yra? Tau pinigų per daug? Tu dėl to neturi ramybės?

Krisas. *(su sarkazmo atspalviu)* Aš dėl to ir neturiu ramybės.

Keleris. Jei negali apsiprasti su pinigais – paleisk juos vėjais. Ar girdi, ką sakau? Imk viską iki cento, išdalink labdarystės draugijoms, sumesk į kanalizaciją. Tinka tau šitoks pasiūlymas? Į kanalizaciją, ir baigta. Manai – aš juokauju? Nieko panašaus. Jeigu tai nešvarūs pinigai, sudegink juos. Pinigai ne mano, o tavo. Aš miręs žmogus. Aš senas, miręs žmogus. Nieko savo nebeturiu. Na kalbėk pagaliau! Sakyk, ką nori daryti.

Krisas. Visai nesvarbu, ką aš noriu daryti. Svarbu ką tu nori daryti.

Keleris. Ką aš noriu daryti?

(Krisas tyli)

Kalėjiman? Tu nori, kad eičiau kalėjiman? Jei nori – taip ir sakyk! Jei ten man vieta – taip ir sakyk! *(nedidelė pauzė)* Kas yra, kodėl tu man negali pasakyti? *(įnirtingai)* Viską tu man sakai, tai pasakyk ir šitai! *(nedidelė pauzė)* Nori, paaiškinsiu tau, kodėl tu tyli. Nes tu žinai, kad mano vieta ne ten, Tu žinai! *(vis aistringiau ir įsakmiau, su stiprėjančia sielvarto ir nevilties gaida)* Kas šiame kare dirbo už dyką? Kai jie visi dirbs už dyką, aš taip pat dirbsiu už dyką. Ar jie išsiuntė iš Detroito bent vieną

patranką, bent vieną sunkvežimį, kol negavo už juos reikiamo pelno? Ar tai švarūs pinigai? Tai doleriai ir centai, sidabriniai ir nikeliniai. Karas ar taika, o vis viena – sidabras ir nikelis. Tai kas gi čia švaraus? Jei aš turėčiau eiti į kalėjimą, tai reikia ten sutupdyti ir pusę šito prakeikto mūsų krašto! Štai kodėl tu tyli.

Krisas. Taip, dėl to ir tyliu.

Keleris. Tada... kodėl aš esu tas piktadarys?

Krisas. Aš žinau, kad tu nesi blogesnis už daugelę kitų, bet aš maniau, kad tu geresnis. Aš niekad nežiūrėjau į tave kaip į eilinį žmogų. Mačiau tik savo tėvą. *(jis vos laikosi)* Ir kitaip negaliu į tave žiūrėti. Ir į save nebegaliu žiūrėti. *(nusigręžia, nes jam skaudu matyti tėvo akis)*

(Eni greitai prieina prie motions, ima iš jos laišką ir vežasi Krisą)

Motina. *(bandydama užbėgti jai už akių)* Atiduok man!

Eni. Jis turi perskaityti! *(kiša laišką Krisui į ranką)*

Laišką rašė Laris. Tą dieną, kai mirė.

Keleris. Laris?

Motina. Krisai, čia ne tau.

(Krisas pradeda skaityti)

Džo... eik...

Keleris. *(pasimetęs ir išsigandęs)* Kodėl jis pasakė, kad Laris...

Motina. *(nieko nebijodama, stumia Kelerį alėja tolyn, žvilgčiodama į Krisą)* Eik į gatvę, Džo, eik į gatvę!

(Keleris nenori pasiduoti)

Nereikia, Krisai. *(maldaudama)* Nesakyk jam...

Krisas. *(ramiai)* Pusketvirtų metų... vien kalbos, kalbos. Dabar tu pati man pasakysi, ką turi padaryti... Štai žiūrėk, kaip jis mirė... ir tada pasakysi, kur tavo vieta.

Keleris. *(maldaujamai)* Krisai, šiame pasaulyje gyvena žmonės, ne šventieji!

Krisas. Apie pasaulį aš viską žinau. Ira pie jo suktybes esu prisiklausęs tiek ir tiek. O dabar klausykis – ir pasakyk, koks turi būti žmogus. *(skaito)* “Mano brangioji Eni!..” Ar klausaisi? Jis rašė tą dieną, kai mirė. Klausyk ir neverk... Klausyk! “Mano brangioji Eni! Neįmanoma aprašyti, ką jaučiu. Bet rašyti turiu būtinai. Vakar lėktuvas atvežė krūvą laikraščių iš valstijų ir aš perskaičiau ten apie tėtį ir tavo tėvą, apie tai, kad juos nuteisė. Labai sunku reikšti savo mintis. Tu negali įsivaizduoti, ką aš jaučiu. Nesinori daugiau gyventi. Pereitą naktį aš dvidešimt minučių sukau ratu virš bazės, kol galų gale prisiverčiau nutūpti. Kaip jis galėjo tai padaryti? Kasdien trys ar keturi mūsų vyrai negrįžta į bazę, o jis sėdi sau ten ir varo biznį... Nežinau tiesiog, kaip tau aprašyti, ką jaučiu... Aš negaliu žiūrėti žmonėms į akis... Po kelių minučių išskrendu atlikti uždavinio. Tikriausiai jums praneš, kad dingau be žinios. Jei bus toks pranešimas – žinok, kad manęs nereikali laukti. Patikėk, En, jei tėvas būtų čia, aš jį užmuščiau...”

(Keleris stveria Krisui iš rankų laišką ir skaito)

(Ilga pauzė)

Dabar kaltink pasaulį. Ar supratai, kas tame laiške parašyta?

Keleris. *(kalba vos girdimai)* Manau, kad supratau. Užvesk mašiną. Aš tik švarką apsilvilksiu. *(pasisuka ir lėtai eina į namą)*

Motina. *(skuba jį sulaikyti)* Kodėl tu važiuoji? Eik gult, ko tu važiuosi?

Keleris. Aš čia negaliu miegoti. Man bus geriau, jei važiuosiu.

Motina. Nagi kvaila. Laris juk irgi buvo tavo sūnus. Tu gi žinai, kad jie niekad nebūtų liepę tau šitaip elgtis...

Keleris. (*žiūrėdamas į laišką, kurį tebelaiiko rankoje*) O čia kas? Juk jis ir liepia. Žinoma, jis buvo mano sūnus. Bet aš manau, kad jam visi jie buvo mano sūnūs. Ir iš tikrųjų. Jie buvo visi mano sūnūs. Tučtuojau ateisiu. (*Ieina į namo vidų*)

Motina. (*Krisui, ryžtingai*) Tu jo nesiveši!

Krisas. Ne, vešiuos.

Motina. Viskas pareina nuo tavęs, jei liepsi jam likti, jis liks. Eik ir pasakyk.

Krisas. Dabar niekas jo nesulaikys.

Motina. Tu jį sulaikysi! Kiek jis gali išgyventi kalėjime? Tu ką – pasišovei jį nužudyti?

Krisas. (*tiesdamas jai laišką*) Man rodėsi, kad tu skaitei šitą!

Motina. (*apie Larį, apie laišką*) Karas baigėsi. Ar negirdėjai?... Karas baigėsi!

Krisas. Tai kas tau buvo Laris? Akmuo, kuris plumptelėjo į vandenį ir dingo? Maža dėl jo liūdėti. Laris ne tam nusižudė, kad judu su tėčiu liūdėtumėte.

Motina. O ką mums daugiau daryti?!

Krisas. Jūs galite būti geresni! Vieną kartą supraskite, kad ten, už jūsų namo, yra visata, yra žmonės – ir jūs už viską atsakote. O jeigu šito nesuprantate, tai veltui nužudėte savo sūnų. Nes jis mirė kaip tik dėl to.

(iš namo pasigirsta šūvis. Akimirką visi sustingsta. Krisas eina verandos link, prie laiptelių sustoja, pasisuka į Eni)

Krisas. *Suieškok Džimą (jeina vidun. Eni nubėga keliu. Motina stove kaip stabo ištikta)*

Motina. *(tyliai, beveik aimanuodama) Džo... Džo... Džo... Džo...*

(iš namo išeina Krisas. Prieina prie motions, apsikabina)

Krisas. *(vos ne verkdamas) Mama, aš nenorėjau, kad...*

Motina. *Nereikia, brangusis. Nereikia. Nemanyk, kad tu kaltas. Užmiršk. Gyvenk.*

Krisas lyg ir nori jai kažką atsakyti

Š-š-š... (švelniai išsilaisvina iš jo glėbio) Š-š-š... (priėjusi laiptelius, užsikūkčioja)

Leidžiasi uždanga